

Stenografični zapisnik

druge seje

deželnega zbora kranjskega

v Ljubljani

dné 2. oktobra 1903.

Navzoči: Prvosednik: Deželni glavar Oton pl. Detela — Vladni zastopnik: C. kr. deželni predsednik ekszellenca baron Viktor Hein in c. kr. okrajni glavar Viljem Haas. — Vsi članovi razun: knezoškof dr. Anton Bonaventura Jeglič, Jožef Anton grof Barbo, Filip Supančič, dr. Ignacij Žitnik. — Zapisnikar: deželni tajnik Jožef Pfeifer.

Dnevni red:

1. Branje zapisnika 1. deželno-zborske seje dne 22. septembra 1903.
2. Naznanila deželno-zborskega predsedstva.
3. Dopolnilna volitev 3 članov in 2 namestnikov v pridobninsko deželno komisijo in nadomestna volitev enega člana in njegovega namestnika v prizivno komisijo za osebno dohodnino.
4. Priloga 18. Poročilo deželnega odbora gledé zopetne predložitve v zadnjem zasedanju predloženih prilog.
5. Poročilo o delovanji deželnega odbora za dobo od 1. oktobra 1901 do konca septembra 1902.
6. Priloga 1. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži računski sklep kranjskega učiteljskega pokojninskega zaklada za l. 1901.
7. Priloga 2. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži računski sklep normalno-šolskega zaklada za l. 1901.
8. Priloga 3. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži računski sklep deželno-kulturnega zaklada za leto 1901 in proračun za l. 1903.
9. Priloga 4. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži računski sklep deželnega posojilnega zaklada za l. 1901 in proračun za leto 1903.
10. Priloga 5. Proračun učiteljskega pokojninskega zaklada za leto 1903.
11. Priloga 6. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži računski sklep zaklada prisilne delavnice za l. 1901 in proračun za leto 1903.

Stenographischer Bericht

der zweiten Sitzung

des krainischen Landtages

in Laibach

am 2. Oktober 1903.

Anwesende: Vorsitzender: Landeshauptmann Otto Edler von Detela. — Regierungsvertreter: R. k. Landespräsident Excellenz Victor Freiherr von Hein und k. k. Bezirkshauptmann Wilhelm Haas. — Sämtliche Mitglieder mit Ausnahme von: Fürstbischof Dr. Anton Bonaventura Jeglič, Josef Anton Graf Barbo, Philipp Supančič, Dr. Ignaz Žitnik. — Schriftführer: Landschafts-Secretär Josef Pfeifer.

Tagesordnung:

1. Lesung des Protokolls der I. Landtags-Sitzung vom 22. September 1903.
2. Mitteilungen des Landtagspräsidiums.
3. Ergänzungswahl von 3 Mitgliedern und 2 Mitgliederstellvertretern in die Erwerbsteuer-Landeskommission und Erziehungswahl eines Mitgliedes und dessen Stellvertreters in die Personal-Einkommensteuer-Berufungskommission.
4. Beilage 18. Bericht des Landesauschusses, betreffend die Wiedervorlage der in der letzten Session eingebrachten Landtagsvorlagen.
5. Rechenschaftsbericht des Landesauschusses für die Zeit vom 1. Oktober 1901 bis Ende September 1902.
6. Beilage 1. Bericht des Landesauschusses mit der Vorlage des Rechnungsabchlusses des krainischen Lehrpensionsfondes für das Jahr 1901.
7. Beilage 2. Bericht des Landesauschusses, mit welchem der Rechnungsabluß des Normalerschulfondes für das Jahr 1901 vorgelegt wird.
8. Beilage 3. Bericht des Landesauschusses, womit der Rechnungsabluß des Landeskulturfondes für das Jahr 1901 vorgelegt wird.
9. Beilage 4. Bericht des Landesauschusses, womit der Rechnungsabluß des Landesanlehensfondes für das Jahr 1901 und der Voranschlag für das Jahr 1903 vorgelegt wird.
10. Beilage 5. Voranschlag des Lehrpensionsfondes für das Jahr 1903.
11. Beilage 6. Bericht des Landesauschusses, womit der Rechnungsabluß des Zwangsarbeitshausfondes für das Jahr 1901 und das Präliminare für das Jahr 1903 vorgelegt wird.

12. Priloga 7. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlože računski sklepi ustanovnih zakladov za leto 1901 in proračuni za leto 1903.
13. Priloga 8. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži proračun normalno-šolskega zaklada za leto 1903.
14. Priloga 9. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predložita računski sklepa kmetijske šole na Grmu o šoli in o gospodarstvu za leto 1901 z imovinskima razkazoma ter z razkazom o uspehih gospodarskih panog.
15. Priloga 10. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predložita proračuna kranjske kmetijske šole na Grmu za leto 1903.
16. Priloga 11. Poročilo deželnega odbora gledé dovolitve višjih nego 20% doklad za cestne namene.
17. Priloga 12. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži načrt zakona o zvišanji potrebščine za uravnavo Mirne.
18. Priloga 13. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlože računski sklepi bolničnega, blazničnega, porodničnega in najdeniškega zaklada za leto 1901 in razkazi imovine teh zakladov koncem leta 1901.
19. Priloga 14. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži računski sklep gledališkega zaklada za l. 1901.
20. Priloga 15. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlože proračuni bolničnega, blazničnega, porodničnega in najdeniškega zaklada za leto 1903.
21. Priloga 16. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži računski sklep pokojninskega zaklada deželnih uslužbencev za leto 1901 in proračun za leto 1903.
22. Priloga 17. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži računski sklep garancijskega zaklada Dolenjskih železnic za leto 1901 in razkaz imovine tega zaklada koncem leta 1901.
23. Priloga 19. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži proračun deželnega zaklada za l. 1903.
24. Priloga 20. Poročilo deželnega odbora gledé zakupa užitnine od strani dežele.
25. Priloga 21. Poročilo deželnega odbora o dovolitvi deželnega prispevka za vodovod v Zagorji na Savi.
26. Priloga 22. Poročilo deželnega odbora s proračunom gledališkega zaklada za leto 1903.
12. Beilage 7. Bericht des Landesauschusses, mit welchem die Rechnungsabchlüsse der Stiftungsfonde für das Jahr 1901 und die Voranschläge für das Jahr 1903 vorgelegt werden.
13. Beilage 8. Bericht des Landesauschusses mit der Vorlage des Normalpulschulfonds-Voranschlages für das Jahr 1903.
14. Beilage 9. Bericht des Landesauschusses, mit welchem die Rechnungsabchlüsse der krainischen landwirtschaftlichen Schule in Stauden über die Schule und den Wirtschaftsbetrieb für das Jahr 1901 samt dem Vermögensausweise und dem Erfolgsausweise über die Wirtschaftszweige vorgelegt werden.
15. Beilage 10. Bericht des Landesauschusses, womit die Voranschläge der krainischen landwirtschaftlichen Schule in Stauden für das Jahr 1903 vorgelegt werden.
16. Beilage 11. Bericht des Landesauschusses, betreffend die Bewilligung von mehr als 20%igen Umlagen für Straßenzwecke.
17. Beilage 12. Bericht des Landesauschusses, womit ein Gesetzentwurf betreffend die Erhöhung des Erfordernisses für die Regulierung des Neuringbaches vorgelegt wird.
18. Beilage 13. Bericht des Landesauschusses, womit die Rechnungsabchlüsse des Kranken-, Irren-, Gebärhaus- und Findelhofes für das Jahr 1901 nebst den Vermögensnachweisungen dieser Fonde mit Ende 1901 vorgelegt werden.
19. Beilage 14. Bericht des Landesauschusses, womit der Rechnungsabschluß des Theaterhofes für das Jahr 1901 vorgelegt wird.
20. Beilage 15. Bericht des Landesauschusses, womit die Voranschläge des Kranken-, Irren-, Gebärhaus- und Findelhofes für das Jahr 1903 vorgelegt werden.
21. Beilage 16. Bericht des Landesauschusses, mit welchem der Rechnungsabschluß des Pensionshofes der Landesbediensteten für das Jahr 1901 und der Voranschlag für das Jahr 1903 vorgelegt wird.
22. Beilage 17. Bericht des Landesauschusses, mit welchem der Rechnungsabschluß des Garantiefhofes der Unterfrainerbahnen für das Jahr 1901 und die Nachweisung des gesamten Vermögens dieses Hofes mit Ende 1901 vorgelegt wird.
23. Beilage 19. Bericht des Landesauschusses mit Vorlage des Voranschlages des Landeshofes für das Jahr 1903.
24. Beilage 20. Bericht des Landesauschusses, betreffend die Pachtung der Verzehrungssteuer seitens des Landes.
25. Beilage 21. Bericht des Landesauschusses, betreffend die Bewilligung eines Landesbeitrages für die Wasserleitung in Sagor a/d Save.
26. Beilage 22. Bericht des Landesauschusses mit dem Voranschlage des Theaterhofes für das Jahr 1903.

Začetek seje ob 10. uri 15 minut dopoludne.

Beginn der Sitzung um 10 Uhr 15 Minuten Vormittag.

Deželni glavar:

Proglašam sklepčnost visoke zbornice ter otvarjam sejo.

Prosim gospoda zapisnikarja, da prečita zapisnik zadnje seje.

1. Branje zapisnika 1. deželno-zborske seje dne 22. septembra 1903.**1. Lesung des Protokoll des 1. Landtagsitzung vom 22. September 1903.****Tajnik Pfeifer:**

(Bere zapisnik I. seje v slovenskem jeziku. — Sieht das Protokoll der I. Sitzung in slovenischer Sprache.)

Deželni glavar:

Želi kdo gospodov poslancev kak popravek v ravnokar prečitanem zapisniku?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, izrekam, da je zapisnik zadnje seje potrjen.

2. Naznanila deželno - zborskega predsedstva.**2. Mitteilungen des Landtagspräsidiums.**

Naznanjam, da je meni došel dopis Slovenskega dramatičnega društva v Ljubljani, v katerem prijavlja, da se vrši v soboto dne 3. t. m. v proslavo godu presvetlega cesarja slavnostna predstava v deželnem gledališču, kar izvolijo gospodje poslanci vzeti na znanje.

Dalje naznanjam, da mi je gospod poslanec grof Barbo naznanil, da je vsled bolezni zadržan vdeležiti se današnje seje.

Peticije so bile tudi nekatere izročene, razun tega jih je pa cela kopa še iz lanskega zasedanja. Vendar peticije sedaj ne pridejo na vrsto, dokler ne bodo utemeljeni vsi nujni predlogi, ki so se izročili. O vsaki peticiji se namreč predlaga, kateremu odseku naj je izročiti, o tem pa lahko nastanejo debate, katere se po opravnem redu ne morejo vsiti, predno niso rešeni nujni predlogi. Pričeli bomo torej z nujnimi predlogi, ki imajo prednost pred dnevnim redom.

Poslanec dr. Šusteršič:

Prosim besede!

Deželni glavar:

Gospod poslanec Šusteršič ima besedo.

Poslanec dr. Šusteršič:

Visoka zbornica! Po mojih mislih to postopanje, katero je sedaj naznanil gospod deželni glavar glede peticij, ni popolnoma pravilno.

Peticije se takoj pričetkom seje naznanijo zbornici in pravilo je, da se zbornica takoj izjavi, kateremu odseku se dotična peticija odkaže. Tako se postopa s peticijami drugod, v drugih parlamentarnih skupinah, tako se postopa s peticijami tudi v državnem zboru, in jaz mislim, da je to postopanje popolnoma pravilno. V državnem zboru imamo vedno cel kup nujnih predlogov, ali vkljub temu se gledé peticij takoj pričetkom seje ukrene potrebna odločba.

Jaz bi torej prosil gospoda deželnega glavarja, da bi on vsebino vsake peticije naznanil visokemu zboru, visoka zbornica pa naj se potem takoj izjavi, kateremu odseku se ima dotična peticija odkazati. Odseki so že izvoljeni in torej je prav, če dobe nekoliko dela takoj v roke.

Torej bi jaz gospoda deželnega glavarja prosil, da bi on svojo tozadevno enunciacijo spremeniti blagovolil in da bi se v tem zmislu postopalo, kakor sem predlagal.

Deželni glavar:

To je popolnoma res, da je običajno, da se peticije, ki so bile vložene, takoj pričetkom seje naznanijo, in jaz nimam nič proti temu, da se tudi danes naznanijo, ampak obravnave, katerim odsekom naj se izroče, sedaj niso dopustne. Gre se za nujne predloge, in ti imajo prednost. Jaz bom torej naznanil, katere peticije so tukaj, ampak obravnave, kateremu odseku naj se izroče, pridejo na vrsto šele po nujnih predlogih.

Ekscelenca gospod poslanec baron Schwegel ima besedo.

Abgeordneter Exzellenz Freiherr von Schwegel:

Ich glaube, daß die Auffassung des Herrn Präsidenten vollständig der Bestimmung unserer Geschäftsordnung entspricht. Die betreffende Bestimmung unserer Geschäftsordnung ist in § 13 enthalten, welcher lautet: „Nach Fertigung des Protokoll werden Anträge und Berichte angekündigt, Mitteilungen der Regierung und der Ausschüsse, endlich sonstige Einlagen zur Kenntnis der Versammlung gebracht, sodann aber wird zur Tagesordnung geschritten.“

„Zur Kenntnis bringen“ kann der Landeshauptmann, der Vorsitzende selbstverständlich jede Eingabe, jedes eingelangte Schriftstück sogleich zu Anfang der Sitzung, ohne aber eine Beschlussfassung vor dem Eingehen in die Tagesordnung zuzulassen. Die Zuweisung einer Vorlage an den Ausschuss ist eine Beschlussfassung, denn wenn beantragt wird, die Vorlage ist diesem oder jenem Ausschuss zuzuweisen, so kann dem stillschweigend zugestimmt werden, aber jedes Mitglied des hohen Hauses hat auch das Recht, einen entgegengesetzten Antrag zu stellen und über diesen muß abgestimmt werden, die Abstimmung ist aber ein Akt der Tätigkeit des Landtages, der erst im Gebiete der Tagesordnung selbst erfolgen soll, und deshalb glaube ich, daß die Auffassung des Herrn Landeshauptmannes sich mit der Geschäftsordnung vollkommen deckt.

Wenn heute der Herr Landeshauptmann aber von einer Mitteilung der Petitionen Abstand nehmen zu sollen geglaubt hat, ohne sich des bezüglich der Petitionen ihm geschäftsordnungsmäßig zustehenden Rechtes zu prä-

valteren, so kann ihm nach meiner Meinung nur der praktische Gesichtspunkt vor Augen geschwebt haben, daß eine derartige Mitteilung des Einlaufes später, wenn es sich um die Zuweisung handeln wird, wiederholt werden müßte. Nur mit Rücksicht darauf nun, daß die Anzahl der Petitionen sehr groß ist — so habe ich wenigstens den Herrn Vorsitzenden verstanden — will derselbe von der in der Geschäftsordnung vorgesehenen Verpflichtung Umgang nehmen, um nicht die Zeit des Hauses zu sehr in Anspruch zu nehmen, weil diese Mitteilung der Petitionen später, sobald wir in die Tagesordnung eingetreten sind und es sich um die Zuweisung der Eingaben an die Ausschüsse handeln wird, wiederholt werden müßte. Aus diesen Gründen würde ich der Auffassung des Herrn Präsidenten umsomehr beistimmen, weil damit der Tätigkeit des Landtages in keiner Weise präjudiziert wird. Die Ausschüsse werden ja später ohne Weiteres in die Verhandlung eintreten können.

Weil ich schon beim Worte bin und da in der letzten Sitzung der Mitteilung des Resultates der Wahlen in die Ausschüsse die Aufforderung, sich zu constituieren, nicht gefolgt ist, so glaube ich, daß vielleicht der Herr Vorsitzende damit einverstanden sein wird, wenn ich vorschlage, daß an den Schluß der heutigen Sitzung die Aufforderung an die Ausschüsse geknüpft werde, sich zu constituieren. Nachdem die Ausschüsse bereits gewählt sind, erscheint dadurch eine weitere selbständige Tätigkeit des Landtages und eine besondere Beschlußfassung nicht nötig.

In diesem Sinne, glaube ich, würde es sich nicht empfehlen, den Anschauungen des Herrn Landeshauptmannes entgegenzutreten.

Deželni glavar:

Gospod poslanec dr. Šusteršič ima besedo.

Poslanec dr. Šusteršič:

Visoka zbornica! Jaz se nikakor ne morem strinjati z nazori gospoda predgovornika in ako se ne motim, se tudi dosedanja praksa v visoki zbornici strinja s tem, kar sem jaz nasvetoval. Vedno so se peticije takoj odkazale dotičnim odsekom, kamor spadajo; ako bi pa to obveljalo, kar je predlagal eksclenca gospod predgovornik, potem, visoka zbornica, pomislimo neko konsekvenco. Potem bi nobena peticija ne prišla v odsek, dokler bi ne bila na dnevnem redu. Torej bi potem moral gospod deželni glavar vsako peticijo postaviti na dnevni red, in šele potem bi zamogli sklepati o tem, kateremu odseku naj se odkaže. Jaz opozarjam visoko zbornico, da se gre tukaj samo za formalno stvar, za nobeno meritorično posvetovanje. Peticije se zbornici naznanijo in deželni glavar na podlagi svojega poznanja poslovnega reda in poslovanja v zbornici in v odsekih takoj sam predlaga, kateremu odseku naj se dotična peticija odkaže in s tem je cela stvar rešena. Po mojih mislih bi bili na ta način v tem času, odkar debatiramo o tej stvari, že dobro polovico peticij spravili v dotične odseke, zato bi vendar proponiral in prosil gospoda deželnega glavarja, da

bi se tega starega modusa držal, ker mislim, da ta modus ni v nikakem nasprotju s poslovnim redom, ker poslovni red tega ne prepoveduje in drugič, ker ta modus popolnoma odgovarja dosedanji praksi in praktičnim potrebam.

Deželni glavar:

Gospod poslanec dr. Schweitzer ima besedo.

Poslanec dr. Schweitzer:

Slavna zbornica! Jaz mislim, da naziranje glede poslovnega reda, kakršno je izrazil gospod tovariš dr. Šusteršič, odgovarja popolnoma jasnim določilom poslovnika. Opozarjam na § 46. poslovnika, ki se glasi (bere — liest):

„Vloge in prošnje, ktere udje deželnega zbora podajo, naznanjajo se skupščini s tem, da se v kratkem pove, kaj obsegajo. Predsednik odkaže take vloge ali prošnje, ktere ne spadajo v okrožje kacega že postavljenega odbora, peticijskemu odboru, kteri se za eno sesijsko dobo voli in o njih deželnemu zboru vsakih 14 dni sporoča. Brezimenske vloge se denejo kar na stran.“

Torej jaz mislim, o tem ni treba daljše debate, ta paragraf govori popolnoma jasno, in predpisuje, kaj ima predsednik v takih zadevah, v takih slučajih storiti.

Deželni glavar:

Prosim uvaževati, da mi nimamo peticijskega odseka, in zato tudi ne morem peticij odkazati temu odseku. Praksa v tej visoki zbornici je bila zmirom ta, da so se peticije naznanile ter se je takoj predlagalo, kateremu odseku naj se izročijo. Potem je visoka zbornica o tem sklepala in včasih so nastale tudi debate. Torej vstrajam pri tem, da se bodo peticije sedaj samo naznanile.

Abgeordneter Excellenz Freiherr von Schwegel:

Herr Dr. Schweitzer hat Recht!

Poslanec dr. Šusteršič:

Eksclenca baron Schwegel tudi pravi, da ima gospod dr. Schweitzer prav!

Deželni glavar:

Če se tega razlaganja držimo, potem se mora izvoliti tudi peticijski odsek.

Poslanec dr. Šusteršič:

Nimam nič proti temu, naj se voli! Visoka zbornica, gospod predsednik ima popolnoma prav, da se mora peticijski odsek voliti. Ker imamo peticije ter ima gospod predsednik po opravljenem redu dolžnost, da jih takoj večinoma ali vsaj deloma izroči peticijskemu odseku, zaradi tega ne kaže nič drugega, kakor da se peticijski odsek takoj voli, ker drugače

seje ne moremo nadaljevati. Zato predlagam, da se takoj voli peticijski odsek in sicer predlagam, da obstoji iz 9 članov.

Deželni glavar:

Predlog je, da se izvoli peticijski odsek devet članov.

Gospodje, ki pritrjujejo temu predlogu, izvolijo ustati.

(Obvelja, — Angenommen.)

Sprejeto.

Prekinem sejo za 10 minut, da se izvrši volitev. (Klici na desni: — Rufe rechts: „Der Antrag ist ja nicht angenommen worden!“)

Ich constatire, daß hier (V središču — Im Centrum) auch mehrere Herren aufgestanden sind und der Antrag angenommen wurde.

Prekinem torej sejo za 10 minut.

(Seja prestane ob 10. uri 45 minut dopoldne, in se nadaljuje ob 11. uri dopoldne. — Die Sitzung wird um 10 Uhr 45 Minuten Vormittag unterbrochen und um 11 Uhr Vormittag wieder aufgenommen.)

Deželni glavar:

(Pozvoni — Daß Glockenzeichen gebend.)

Prosim gospode poslance, da izvolijo oddati listke za peticijski odsek!

Gospod poslanec dr. Šusteršič ima besedo.

Poslanec dr. Šusteršič:

Visoka zbornica! Ker so se v sporazumljenju vseh strank že zadnjič odseki per acclamationem volili, zaradi tega predlagam, da ne bo ravno pri peticijskem odseku izjema, da se tudi, ako se vse častite stranke s tem strinjajo, in jaz mislim, da je to sporazumljenje že doseženo, da se tudi ta odsek izvoli per acclamationem.

Deželni glavar:

Ker to ni po opravnem redu, da se odseki volijo per acclamationem, moram v prvi vrsti visoko zbornico vprašati, ako nihče ne ugovarja temu, da se peticijski odsek voli per acclamationem.

(Nihče ne ugovarja, — Es erfolgt kein Widerspruch.)

Ker nihče ne ugovarja, torej je to sprejeto.

Poslanec dr. Šusteršič:

Predlagam torej, da se ustmeno volijo v peticijski odsek sledeči gospodje poslanci: Arko Franc, Hribar, dr. Majaron, Luckmann, baron Wurzbach, Košak, Pakiž, Pogačnik in Mejač.

Deželni glavar:

Gospodje poslanci, ki pritrjujejo temu predlogu, izvolijo ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Sprejeto.

Preidemo sedaj na to, da se bodo sedaj vse peticije naznanile, katere so mi došle, to se pravi, da se bo na kratko navedla njih vsebina, in te peticije se takoj oddajo dotičnemu odseku, kamor spadajo; če so finančnega pomena, finančnemu odseku, če so upravnega pomena upravnemu odseku i. t. d., in tiste končno, ki ne spadajo v nobenega teh odsekov, izroče se peticijskemu odseku.

Da se obravnava okrajša, in da ne bo treba celo vrsto peticij navajati, ki so se že lansko leto predložile, predlagam, da se peticije, ki so bile lansko leto vložene in se nahajajo v stenografičnem zapisniku II. seja z dne 21. junija 1902 — ta zapisnik ima vsak gospod poslanec danes predložen in tam so na strani 38. vse peticije po vrsti navedene — smatrajo kot prečitane in da se odkazejo tudi letos tistemu odseku, kateremu so bile že lansko leto izročene.

Ako ni ugovora, bi torej predlagal, da se te peticije, ki so navedene v lanskem stenografičnem zapisniku na strani 38., ne bodo vse na novo brale, ampak da se smatraja kot prečitane.

(Nihče ne ugovarja, — Es erfolgt kein Widerspruch.)

Ker ni ugovora, se bo torej tako postopalo ter so peticije na strani 38. lanskega zapisnika odkazane dotičnim odsekom, katerim so bile že lansko leto odkazane.

Naznanile se bodo sedaj samo nove peticije in prosim gospoda zapisnikarja, da na kratko prečita njih vsebino. Kar se tiče tistih 50 peticij za spremembo deželnega reda in deželnozborskega volilnega reda, katere je izročil gospod poslanec dr. Šusteršič, zadostuje, da se navajajo samo občine, ki so jih vložile, po imenih.

Tajnik Pfeifer:

(bere: — liest:)

Bantan Kristina, nadučiteljska udova na Zidanem mostu prosi za zvišanje pokojnine in odgojnine.

Stupar Johanna, Normalschullehrerwitwe in Unterhischka, bittet um Verlängerung der Gnadengabe.

Landeschulrat hier, (31. December 1902, Z. 4663), legt vor daß Gesuch des pensf. Lehrers Franz Kliner um Pensionserhöhung.

Landeschulrat hier, (24. Juli 1902, Z. 2319), legt vor daß Gesuch des pensf. Lehrers Franz Getelj in Weißkirchen um Pensionserhöhung.

Bezirkshauptmannschaft Rudolfswert (12. August 1902, Z. 18423), legt vor daß Gesuch der Lehrerswitwe Magdalena Benedig in Unterwarmberg um Verlängerung der Gnadengabe jährlicher 200 K.

Golmajer Franc, vpokojeni nadučitelj v Rado-
ljici, prosi za zvišanje pokojnine.

Schmidt Katarina, učiteljska vdova v Žireh prosi za dovolitev podpore.

Dr. med. Jernej Demšar, prosi podpore 1600 K za nadaljevanje svojih študij na Dunaju.

Der Verwaltungsrat des Elisabeth-Kinderspitales in Laibach, bittet um Bewilligung der Jahressubvention per 600 K auf weitere 3 Jahre.

Slovensko trgovsko društvo „Merkur“ v Ljubljani prosi podpore.

Marburger Unterstützungsverein für entlassene Sträflinge bittet um Subventionsbewilligung pro 1903.

K. u. k. österr. ung. Consulat in Alexandrien, legt vor das Gesuch des Excitiv-Comites des „Franz Josefs-Ahls“ in Alexandrien um Subvention.

Die Leitung der Laibacher Studenten- und Volksküche bittet um Subvention.

Die Leitung der Studentenküche in Gottschee bittet um Subvention.

K. k. Gymnasialdirektion in Gottschee bittet um Subvention für dürftige Gymnasialschüler.

Slovensko planinsko društvo v Ljubljani prosi za dovolitev letne podpore 1000 K.

Malavašič Marijana, posestnica pri sv. Joštu, prosi za odpust 3% potresnega posojila 1000 K.

Mlekarska in sirarska zadruga v Hobovši pri Stari Oselici prosi podpore.

Odbor „Slovenske šolske Matice“ v Ljubljani prosi podpore za izdajanje pedagogiskih knjig.

Vodstvo družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani prosi 3000 K podpore za l. 1903.

Glasbena Matica v Ljubljani prosi za odpis ostalega dolga 2400 K ter za dovolitev in zvišanje redne letne podpore.

Österr. Ingenieur- und Architekten-Verein in Wien bittet um Subvention für die Herausgabe des Werkes: das Bauernhaus in Österreich-Ungarn.

Društvo „Narodna šola“ v Ljubljani, prosi podpore v društvene namene.

Dijaško podporno društvo „Radogoj“ v Ljubljani prosi podpore.

Ravnateljstvo II. državne gimnazije v Ljubljani prosi podpore za revne učence.

Deželni šolski svet tu izroči prošnjo umirovljenega učitelja Kasparja Gašperinija za zvišanje pokojnine.

Deželni šolski svet tu izroči prošnjo bivšega učitelja na ljudski šoli v Novem mestu P. Inocencija Koprivca za dovolitev pokojnine.

Štrukelj Anton, umirovljeni nadpaznik deželne prisilne delalnice, prosi za zvišanje pokojnine.

Treven Gabrijela, nadučiteljeva sirota v Idriji, prosi za podaljšanje konkretalne pokojnine.

Posestniki davčne občine Davča, občina Sorica, prosijo podpore za preložitve kolovozov (obč. potov).

Županstvo v Motniku in obrtniki v Tuhinjski dolini prosijo za preložitve, oziroma znižanje klancev na deželni cesti od Kamnika do Motnika.

Županstvo v Ložu in posestniki iz Rakeka-Cerknice prosijo za pre naredbo lovskega zakona.

Županstvo Podraga prosi za pre naredbo lovskega zakona.

Županstvo Videm v Zdenski vasi prosi za pre naredbo lovskega zakona.

Županstvo Turjak prosi za pre naredbo lovskega zakona.

Županstvo Podgora prosi za pre naredbo lovskega zakona.

Žust Ivan v Doleh nad Idrijo prosi podpore, ker so mu cigani ukradli dva konja.

Posestniki v Žejah, občina Brezovica, okraj Kamnik, prosijo, da bi deželni inženjer izdelal načrt in proračun za vodovod in pa za podporo.

Posestniki v Breznici pri Žireh prosijo podpore za napravo nove vožne poti Breznica-Osojnica.

Novak Ana, babica v Metliki, prosi letne podpore iz sirotinskega zaklada.

Der medizinische Unterstützungsverein an der k. k. Universität in Wien bittet um Subvention.

Bratodchwill Magdalena, Schullehrerswitwe in Nieg, bittet um Belassung der Gnadengabe jährlicher 200 K auf weitere 3 Jahre.

Unterstützungsverein der k. k. Hochschule für Bodenkultur in Wien bittet um Subvention für das Schuljahr 1902/3.

Vodstvo bar. Lichtenthurnične dekliske sirotišnice v Ljubljani prosi podpore vsled zgradbe novega šolskega poslopja.

Vodstvo bar. Lichtenturnične dekliske sirotišnice v Ljubljani prosi za zvišanje podpore iz normalnošolskega zaklada.

Unterstützungsverein für Hörer an der k. k. Bergakademie in Leoben bittet um Subvention pro 1903.

Medizinischer Unterstützungsverein an der k. k. Universität in Wien bittet um Subvention pro 1903.

Verein zur Pflege kranker Studierender in Wien bittet um Subvention, namentlich auch zum Baue eines neuen Studentenspitales.

Philosophen-Unterstützungsverein an der Wiener Universität bittet um Unterstützung.

Ausschuß der Freitisch-Einrichtungen an der k. k. technischen Hochschule in Graz bittet um Subvention pro 1903.

Unterstützungsverein für Hörer der Rechte an der Wiener Universität bittet um Subvention pro 1903.

Jalen Frančiška, vdova sekcijskega sluga, prosi za podaljšanje miloščine mesečnih 16 K.

Zanoškar Uršula, vdova deželnega oficijala prosi za podaljšanje miloščine letnih 240 K.

Županstvo v Dragi, okraj Kočevje, prosi za pre naredbo lovskega zakona.

Österr. Centralstelle zur Wahrung der land- und forstwirtschaftlichen Interessen in Wien bittet um Fassung eines Landtagsbeschlusses betreffend das Zuckerfontingentierungsgesetz.

Landeschulrat hier, legt vor das Gesuch des pens. Oberlehrers Josef Levitschuk in Eisnern um Erhöhung der Pension jährlicher 800 K.

Kuhar Franc, posestnik na Sovinji peči, občina Podhruška, prosi podpore za napravo škarpe pri svojem posestvu in vodotočev.

Ferlan Marija, učiteljska vdova v Zalemlogu pri Sorici, prosi za podaljšanje miloščine letnih 200 K.

Društvo „Narodna šola“ v Ljubljani prosi podpore za l. 1904.

Filiale Laibach der obligatorischen Meisterkranken- kasse der Friseure, Kafeure, u., bittet um eine Sub- vention per 500 K zur Gründung einer Landeskranken- kasse.

Vodstvo salezijanskega zavoda na Rakovniku prosi letnih ustanov po 240 K za revnejše gojence.

Bolniško in podporno društvo pomožnih in zasebnih uradnikov v Ljubljani prosi podpore.

Kaligar Hedvig, nadučiteljova vdova v Ljub- ljani, prosi za zvišanje odgojnine za svoje 4 otroke.

Mlekarska in sirarska zadruga v Logatcu, prosi za odpis brezobrestnega posojila v znesku 900 K.

Eppich Matija, umirovljeni glavni odgonski sprevodnik, prosi za zvišanje pokojnine.

Ravnateljstvo c. kr. I. državne gimnazije v Ljubljani, prosi podpore revnim dijakom.

Županstvo Radence prosi podpore za napravo nove občinske ceste v Dolenjih Radencah.

Županstva Sv. Jošt, Lipljenje, Luče, Prešna, Radomlje, Slivnica, Šmarca in Žalina prosijo, da se spremeni deželno-zborski volilni red in deželni red v smislu splošne volilne pravice.

Deželni poslanec Ivan Hribar prosi, da deželni zbor dovoli kazensko postopanje zoper njega radi prestopka zoper varnost časti.

Glasbena Matica v Novem mestu, prosi za iz- vanredno podporo in redno letno podporo.

Društvo v podporo revnih gimnazijcev v Novem mestu prosi podpore.

Asilno društvo dunajskega vseučilišča prosi podpore.

Kogej Marija, nadučiteljova vdova v Idriji, prosi podaljšanja letne podpore svojemu sinu Jožefu.

Slovensko planinsko društvo v Ljubljani prosi podpore.

Društvo zdravnikov na Kranjskem prosi pod- pore za zdravniške vdove in sirote.

Podporno društvo za slovenske visokošolce v Gradcu prosi podpore za l. 1902 in 1903.

Gimnazijsko ravnateljstvo v Kranju prosi pod- pore za revne dijake.

Odbor akademičnega tehniškega društva „Tri- glav“ v Gradcu prosi podpore.

Dr. Alojzij Kraigher, sekundar v deželni bla- znici na Studencu prosi podpore za nadaljevanje studij v psihiatriji.

Grohar Ivan, slikar na Dunaju prosi podpore.

Kovačič Emanuel, pens. Zwangsarbeitshaus- Aufseher bittet um Erhöhung der Gnadengabe.

Siard Barbara, vdova paznika prisilne delal- nice, prosi podpore.

Šelko Josip, deželni sluga prosi, da se mu šteje službena doba od l. 1867. naprej.

Malavašič Marijana, posestnica pri sv. Joštu, prosi za odpust 3°/_o deželnega posojila 1000 K.

C. kr. okrajna sodnija v Črnomlju vpraša, ji li deželni zbor privoli v kazensko postopanje proti poslancu dr. Iv. Kreku.

Trgovsko društvo „Merkur“ prosi podpore za l. 1902/3 za izdajo knjig in za posredovalnico.

Poljanec Alojzij, vodja deželne prisilne de- lalnice, prosi za ureditev rednih prejemkov in za nagrado.

Gantar Ivan, nadučitelj v pokoju na Glincah, prosi za povišanje pokojnine.

Šolsko predstojništvo ubogih sestra D. M. D. v Šmihelu prosi nagrade po 1000 K dvema učite- ljicama.

Slovensko čebelarsko društvo v Ljubljani prosi podpore in zvišanja redne letne subvencije.

Izvrševalni odbor učiteljskega shoda v Ljub- ljani prosi za zboljšanje gmotnega stanja učiteljstva.

Slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani prosi za zboljšanje gmotnega stanja učiteljstva.

Mochorčič Ignaz, pens. Distriktsarzt in Rudolfš- wert, bittet um eine jährliche Unterstützung von 400 K.

Pavlin Josip, abiturijent c. kr. višje realke v Ljubljani prosi podpore za nadaljevanje studij.

Hiti Matija, bivši pomožni učitelj na Dvoru, prosi denarne podpore.

Županstva Cerknica in Rakek prosita za do- voljenje procentnega prispevka za zgradbo vodovoda.

Županstva Dragatuš in Tančagora prosita podpore v znesku 5275 K za napravo javnega vod- njaka v Dragatušu.

Županstvo Gojzd, prosi podpore za napravo betoniranih kapnic v vasi Gojzd.

Županstvo Borovnica prosi, da se gozd „Podsebojni laz“ izloči iz davčne občine Bezuljak in priklopi davčni občini Borovnica.

Podobčina Češnjica prosi za izločitev iz občine Selce pri Škofjiloki in ustanovitev samostojne občine.

Županstvo v Strugah, okraj Kočevje prosi, da se takoj nadaljujejo dela za odvajanje vode v Struški dolini.

Županstva Šmartno, Litija in drugi prosijo, da se preloži deželna cesta Šmartno-Litija.

Županstvo Butoraj prosi, da se vzdrževanje neke občinske ceste razdeli med občini Butoraj in Loka.

Novak Alojzija, učiteljska sirota v Trebnjem prosi podpore.

Županstvo St. Jošt prosi podpore za zgradbo šolskega poslopja in za sprejem neke hrome Marijane Maček v hiralnico na deželne stroške.

Vrančič Valentin, prov. paznik prisilne delavnice, prosi za zvišanje provizije 540 K, oziroma miloščine 180 K.

Teršelič Ivan, umirovljeni učitelj v Čatežu, prosi za zvišanje pokojnine.

Dr. Portif Ivan, gewesener Distriktsarzt in Großlajtsitz, bittet um eine Geldunterstützung.

Županstvo Loški potok predlaga resolucijo glede zvišanja plač učiteljem in glede preosnove volilnega reda.

Muzejsko društvo v Ljubljani prosi podpore za l. 1903.

Dramatično društvo v Ljubljani prosi za prirejanje slovenskih predstav v deželnem gledišču od 1. oktobra 1904 dalje vsaki drugi dan.

Zupančič Jernej, abiturijent v Kamnici p. Dol, prosi podpore za nadaljevanje študij.

Krajni šolski svet v Dolskem prosi podpore za nakup šolskega vrta.

Dijaška kuhinja v Kranju prosi podpore.

Županstvo Dobrunje prosi za uvrstitev Reške občinske ceste med okrajne ceste.

Österr. Centralstelle zur Wahrung von land- und forstwirtschaftlichen Interessen in Angelegenheit der Sürtaxe auf Zucker beim Export aus Osterreich nach Ungarn.

Za spremembo deželnega reda in deželnega volilnega reda prosijo občine: Dole pri Litiji, Predvor, Račna, Volčji potok, Podgorje, Butoraj, Petrovas, Mirnapeč, Sv. Gregor, Prečna, Šmarjeta, Planina (okr. Logatec), Sušje, Ajdovec, Videm,

Podgora, Kompolje, D. M. v Polji, Leše, Prem, Turjak, Struge, Ribno, Iškalo, Iškavas, Studenec, Mekine, Verbljenje, Golo, Trebeljno, Lužarje, Polica, Dane, Homec, Smladnik, Doblise, Vojsko, Šmartno, Mirna, Mošnje, Zminec, Gorje, Bohinjska Bistrica, Sorica, Videm, Podgora, Kompolje, Krka, Moravče, Hrušovka, Medvode, Motnik, Palovica, Dobrova, Ambrus, Češnjovec, Horjul, Dobrnič, Staritr, Podboršt, Stehanjavo, Zagorica, Velike Peše, Dob, Ihan, Polhovgradec, Brusnice, Št. Jurije, Suhor, Božakovo, Drašiči, Lokvica, Tunjice, Tuhinj, Rob, Naklo, Radovica, Bloke (contra), Slovensko katoliško društvo.

Deželni glavar:

Te peticije se izročajo, kar jih je finančnega obsega finančnemu odseku, kar se jih tiče volilne reforme, ustavnemu odseku, druge pa se izroče upravnemu odseku in, v smislu § 46. pravičnega reda, peticijskemu odseku.

Ekscelenca gospod deželni predsednik ima besedo.

C. kr. dež. predsednik excelenca baron Hein:

Visoka zbornica! Čast mi je na interpelacijo, ki so jo vložili gospodje poslanci Franc Jaklič in tovariši dne 22. septembra t. l. gledé postopanja pri upokojitvi nadučitelja Jožefa Levičnika, odgovoriti tako:

Jožef Levičnik je prebil samo podučiteljsko preiskušnjo in sicer leta 1857., in je bil pozneje na podstavi razpisa c. kr. ministerstva za bogočastje in nauk z dne 4. januarja 1877. leta, št. 17.084 brez izpričevala usposobljenosti leta 1877. stalno v kranjski ljudskošolski službi nameščen, ter je s koncem julija 1903 stopil v stalni pokoj.

Ker je bil Levičnik brez usposobljenostne preizkušnje stalno nameščen, se gledé njegove upokojitve ne more uporabljati zakon z dne 30. julija 1900, dež. zak. št. 17., ampak za to upokojitev je merodajen od visokega deželnega zbora v IX. seji iz leta 1878. narejeni, v deželnem zakoniku št. 6. iz leta 1879. razglašeni sklep.

S tem sklepom visoke zbornice je bil deželni odbor pooblaščen, s tistimi učitelji, ki so postali deležni ugodnosti omenjenega ministerskega razpisa, ki so bili stalno nameščeni brez izpričevala usposobljenosti, v slučajih vpokojenja dogovorno s ces. kr. deželnim šolskim svetom ravnati tako, da teče vstevni službeni čas od dobe, ko se je prebila podučiteljska preiskušnja, in da se pri določevanju pokojnine za podlago vzame dejanska plača letnih 350 do 400 gl.

Deželni šolski svet je mogel zategadelj, in sicer dogovorno z deželnim odborom, pokojnino nadučitelja Levičnika odmeriti samo v mejah, danih s sklepom te visoke zbornice, tedaj dopustno z najvišjim zneskom t. j. z 800 kronami.

Dovoliti višjo nego po pravilih določeno pokojnino deželni šolski svet ni opravičen, ampak to je pridržano sklepanju visokega deželnega zbora.

Uvaževaje dolgoletno zaslužno delovanje nadučitelja Levičnika je deželni šolski svet z dopisom z dne 27. junija t. l. deželnemu odboru naznanil, da kar najtopleje priporoča od deželnega odbora nameravani nasvet, naj se Levičniku po milosti zviša pokojnina.

V interpelaciji stavljená vprašanja se glase:

„1. Kaki motivi so vodili deželni šolski svet pri odmerjenji pokojnine nadučitelju Jožefu Levičniku?“

Te motive sem se ravnokar usodil razložiti; nakratko rečeno, oni obstoje v tem, da se deželni šolski svet čuti na eni strani vezanega ravnati se po omenjenem sklepu visokega deželnega zbora, na drugi strani pa v tem, da izvrševanje milostnih činov, ki obremenjujejo deželo, ne pristoji deželnemu šolskemu svetu, ampak tej visoki zbornici.

Drugo vprašanje se glasi:

„Na kateri upokojninski zakon se je deželni šolski svet opiral?“

Na to vprašanje se usojam odgovoriti kazaje na poprej navedeni sklep visokega deželnega zbora.

Na tretje vprašanje:

„Ali hoče deželni predsednik poravnati krivico, ki se nadučitelju Levičniku s tako nizkim in sramotnim odmerjenjem pokojnine godi?“ — moram po tem, kar sem že doslej povedal, odgovoriti, da se kakšna krivica sploh ni zgodila in da je bila odmera pokojnine popolnoma zakonita; zategadelj se moram omejiti na to, da povišanje pravilno določene pokojnine nadučitelja Levičnika po milostni poti tej visoki zbornici kar najtopleje priporočam.

Gospodje interpelanti so postopanje deželnega šolskega sveta označili kot „brutalno“ in „nezakonito“. Prepuščam razborni presoji visokega deželnega zbora, naj sodi o tem, če so bili gledé na stvarni položaj in na pravno stanje ti očitki, proti katerim se moram v imenu deželnega šolskega sveta zavarovati, umestni.

Deželni glavár:

Izročena je bila sledeča interpelacija, katero prosim gospoda zapisnikarja, da jo prečita.

Tajnik Pfeifer:

(bere: — liešt:)

„Interpelacija poslanca Pogačnika in sodrugov na c. kr. deželno vlado.

C. kr. poljedelsko ministerstvo je doposlalo deželnemu odboru kranjskemu vprašanja zadevajoča deželni zakon o kmetijskih stanovskih zadrugah, ki se ima predložiti v sklepanje temu deželnemu zboru. Iz teh vprašanj je razvidno, da bi nekateri krogi radi videli, da se sprejmejo kot člani omenjenih zadrug, v kolikor se bodejo ustanovile v deželi Kranjski, tudi splošno vsi člani kmetijske družbe kranjske brez izjeme, če tudi niso lastniki, užitni lastniki ali uživalci kmetijskih posestev, ali sicer v smislu državnega okvirnega zakona za članstvo oziroma zastopstvo v odboru usposobljeni.

Ta namera pa naravnost nasprotuje določbam § 3. državnega okvirnega zakona o stanovskih kmetijskih zadrugah in oziroma tudi onim § 9. istega zakona.

Zato, in pa ker je povse jasno, da je dotična, zakonu naravnost nasprotujoča namera zamogla zaiti v omenjena vprašanja c. kr. poljedelskega ministerstva le potom informacij, ki jih je podala temu ministerstvu c. kr. deželna vlada kranjska kot podrejena oblast, katera daje v takih slučajih osrednji oblasti informacije o krajevnih razmerah, vprašujejo podpisani c. kr. deželno vlado kranjsko:

1. Ali pozna c. kr. deželna vlada te-le zakonite določbe:

„Zakon z dné 27. aprila 1902, drž. zakona št. 91 o stanovskih kmetijskih zadrugah:

Okoliš stanovske zadruge.

§ 1. Po tem zakonu in po deželnih zakonih, ki se izdajo na njega podlagi, se ustanovi v obče v vsakem sodnijskem okraju kmetijska stanovska zadruga za ta okraj in v vsakej deželi podobna za obseg dežele. Te zadruge se nazivajo okrajne in deželne kmetijske zadruge. Deželno zakonodajstvo pa more učiniti, da se mora ustanovitev zadrug izvršiti izjemoma le v posameznih delih dežele in le za te, in poleg tega določiti, po katerih določbah se ustanove v dotični deželi ali v posameznih delih dežele a) tudi občinske kmetijske zadruge za obseg ene ali več občin (farâ); b) za en sodni okraj več kakor ena kmetijska stanovska zadruga; c) za dva ali več sodnih okrajev samo ena kmetijska stanovska zadruga; d) več kmetijskih stanovskih zadrug; ali e) kmetijske stanovske zadruge za posamezne skupine kmetovalcev (§ 3 alineá 4). Deželnemu zakonodajstvu je tudi pridržano, da ustanovi določbe glede ločitve ali združenja okolišev že ustanovljenih stanovskih zadrug.

Namen.

§ 2. Namen teh kmetijskih stanovskih zadrug je zboljšanje nravnih in gmotnih odnošajev kmetovalcev z gojo duha edinstva, z mejsebojnim poučevanjem in podporo, vzdrževanjem in povzdigom stanovske zavednosti, z zastopanjem stanovskih interesov zadržnikov kakor tudi s pospeševanjem njihovih gospodarskih interesov.

Člani.

§ 3. Člani kmetijskih stanovskih zadrug so praviloma vsi lastniki in uživalci kmetijskih in gospodarskih onih posestev, ki niso niči izključno samo za ugodnosti niti se nahajajo v železnični knjigi. Vsak lastnik, užitni lastnik in uživalec pripada onej kmetijski stanovski (okrajni občinski) zadrugi kot član, v katere okolišu se nahajajo v njegovi lastnini, užitni lastnini in užitarini ležeča kmetijska ali gozdarska posestva.

Lastniki, užitni lastniki in uživalci posestev, ki se nahajajo v več zadržnih okrajih, so člani

vsake za dotični okoliš ustanovljene kmetijske stanovske (okrajne, občinske) zadruge.

Natančneje določbe, katera zemljišča naj se v smislu zakona smatrajo kot kmetijska in gozdarska posestva, in ako mora eno posestvo, da utemelji za lastnika, užitnega lastnika ali uživalca članstvo pri stanovski zadruzi, dosegati gotovo najmanjšo izmero površine ali prinosa, je pridržano deželnemu zakonodajstvu.

Deželno zakonodajstvo more določiti, da tvorijo lastniki, užitni lastniki, in uživalci zemljiških kompleksov, ki presegajo gotovo največjo izmero površine ali prinosa, posebne kmetijske stanovske zadruge (§ 1, alinea 2, lit. e).

§ 4. Ako se dvomi glede članstva, katero pristojna lastniku, užitnemu lastniku ali uživalcu v smislu § 3., odloči politično okrajno in v zadnji inštanci politično deželno oblastvo.

Deželno zakonodajstvo more tudi določevati o tem, se li morajo o teh razsodbah zaslišati tudi avtonomna oblastva.

§ 5. Člani kmetijske deželne zadruge so vsi člani v deželi obstoječih okrajnih (občinskih) zadrug, nadalje vsi člani vsekakor po deželnem zakonu v smislu § 1, alinea 2, lit. e ustanovljenih posebnih stanovskih zadrug. Ako se ustanovi v deželi več deželnih zadrug, tedaj mora deželno zakonodajstvo določiti, kateri deželni zadruzi pripadajo posamezna okrajna glavarstva in vsekakor ustanovljene posebne stanovske zadruge.

§ 6. Člani kmetijskih stanovskih zadrug imajo pravico prenesti svoje združne pravice in dolžnosti, izvzemši lastniku vedno pripadajoče obveznosti do plačevanj, ki se opravljajo zadruzi po tej postavi, najemnikom ali v smislu § 1103. o. d. z. užitnim vpravičencem.

Deželno zakonodajstvo more določevati, kako se vrši pravdoma ta prehod združnih pravic in dolžnostij na v alineji 1 zaznamovane osebe. Deželno zakonodajstvo more tu določiti, da se smatrajo kot člani zadruge tudi osebe, ki stoje v kontadinskem ali kolonskem razmerju.

§ 7. Združne pravice in dolžnosti se izvršujejo za oskrbovance lastnike, užitne lastnike in uživalce po postavnem zastopniku, za juridične osebe po oblaščenju, ki se v to postavi, za več solastnikov, užitnih lastnikov in uživalcev po zastopniku, ki se voli iz njih srede.

§ 8. Namestovanje, ki se vrši v smislu §§ 6. in 7., kakor tudi vsaka prememba tega razmerja se mora naznaniti zadruzi.

Združni organi.

§ 9. Opravila kmetijskih stanovskih zadrug se izvršujejo po združnih organih. Natančneje določbe o sestavi, volitvi in funkcijah združnih organov, dalje o aktivni in pasivni volilni pravici združnikov in njih glasovalni pravici v združnih zborih se pridržujejo deželnemu zakonodajstvu. Deželno zakonodajstvo mora ukazati a) da se postavijo v posameznih občinah (farah) dežele, v kolikor tam

ustanovitev občinskih zadrug (§ 1, alinea 2, lit. a) ni določena, zaupni možje kot krajevni organi okrajnih zadrug; b) da se dovoli v deželi obstoječim kmetijskim zvezam ali društvom, in potem takim korporacijam, ki se pečajo s pospeševanjem kmetijskih ali gozdarskih industrij, pravica zastopstva v zadrugah oziroma njih odborih; c) da se prizna posestnikom izven občinske zveze stoječih graščinskih ozemelj volilna pravica za odbore občinskih zadrug; d) da se more privzeti kot člane odborov zadrug tudi osebe, ki so si pridobile kot kmetijski uradniki ali oskrbniki graščin, kot člani načelstva ali uradniki kmetijskih ali gozdarskih društev, zadrug in podobnih korporacij, kot ravnatelji, učitelji itd. kmetijskih in gozdarskih učnih zavodov, kot živinozdravniki ali na drug način posebne zasluge za pospeševanje kmetijstva in gozdarstva. Vendar morajo najmanj tri četrtine članov odbora zadrug, kakor tudi načelnik in njegov namestnik biti člani zadruge z volilno pravico.

Cesarska in občinska oblastva okoliša zadruge, vse kmetijske zadruge, hranilnice in posojilnice, prometna podjetja, zavarovalnice kakor tudi posamezni kmetovalci okoliša imajo dolžnost, podati deželni zadruzi na njeno zahtevo pojasnila, ki so potrebna v izvrševanju njenih dolžnostij, predložiti potrebne izkaze in sploh podpirati deželno zadruge v njenem delovanju.

Ustanovitev in pravila.

§ 10. Določbe, o ustanovitvi kmetijskih stanovskih zadrug, kakor tudi o sestavi in vsebini združnih pravil, se pridružujejo deželnemu zakonodajstvu. Pravila, katera mora potrditi politična deželna oblast zaslišavši deželni odbor, morajo zlasti imeti predpise o: a) pravicah in dolžnostih združnikov; b) o organih zadruge in njih pravicah; c) o združnih zborih; d) sedežu zadrug; e) zahtevah za veljavno sklepanje; f) postavljanje združnih katastrov; g) o imenovanju in odpustitvi združnih uradnikov; h) o vzrokih, iz katerih se more volitev odkloniti in posledicah neopravičene odklonitve; i) načinu razglasov zadrug; l) poslovnemu redu in l) računstvu.

Področje.

§ 11. Področje kmetijskih stanovskih zadrug je omejeno po v § 2 določenem njihovem namenu. Načeloma je izključena vdeležitev stanovskih zadrug pri podjetjih katere koli vrste, tedaj posebno vdeležitev pri pridobitnih in gospodarstvenih zadrugah ali posojilnicah z dajatvijo donoskov ali prevzetjem deležev ali zaveznostij. Tem zadrugam pripadajo posebno po določbah, ki se naj dajo po deželnem zakonodajstvu in po pravilih sledeče naloge:

a) posredovanje nakupa od združnikov v njih obratu potrebovanih gospodarskih potrebščin;

b) posredovanje prodaje gospodarskih pridelkov zadruge, posebno tudi za oskrbovanje potrebščin za vojsko;

c) vzpodbuda za ustanavljanje in pospeševanje, kakor tudi nadzorovanje pridobitnih in gospodarskih zadrug za napravo magazinov in zalog za shrambo in skupno prodajo gospodarskih pridelkov, dalje za napravo kletij, mlekarnic, klavnic, pekarij in drugih za skupno pridelovanje in porabo gospodarskih pridelkov določenih podjetij;

d) izpodbuda za ustanavljanje in pospeševanje zadrug in drugih združenj, ki imajo nalogo gojitev kmetijstva in gozdarstva ali drugačno povzdigo gospodarskih razmer kmetovalcev in gozdarjev;

e) vzpodbuda k ustanavljanju novih in pospeševanju ali združenju že obstoječih posojilnic, posebno Raifeisnovih radi goje osebnega in lombardskega kredita;

f) posredovanje med zadružniki in deželnimi hipoteknimi bankami pri prevzetju neodpovedljivih hipotekarnih posojil, ki so podvržena prisilni amortizaciji;

g) posredovanje konverzije višje obrestnih v nižje obrestne, odpovedljivih v neodpovedljive, prisilni amortizaciji podvrženih hipotekarnih dolgov;

h) sodelovanje pri organizaciji, oskrbovanju in zaznamenilu cen gospodarskih borz in trgov, kakor tudi privzemanje članov stanovskih zadrug k razsodiščem produktnih borz v okviru tačasno obstoječih določb glede organizacije borz;

i) sodelovanje pri izvršitvi zavarovanja za življenje, bolezni, nezgode, invaliditeto in starost oseb, ki imajo posla pri kmetijstvu in gozdarstvu, kakor tudi sodelovanje pri izvršitvi zavarovanja zoper ogenj, točo in zavarovanja živine, slednjič sodelovanje pri izvršitvi deželnokulturnih zakonov, v kolikor se stanovska zadruga privzame k tem nalogam po posebnih določbah;

k) pospeševanje gospodarstvenega šolstva, kakor tudi prirejanje predavanj in shodov v svrhu povzdige kmetijskega znanja;

l) oskrbovanje kmetijske statistike:

m) izkazilo dela in posredovanje, kakor tudi vredba pogodb s kmetijskimi delavci z izdajo pogodbениh formularjev itd.

n) skrb za izvršitev nadzorovanja semen in za občevanje zadružnikov s kmetijskimi preskušališči;

o) posredovanje pravnega zastopstva za zadružnike;

p) ustanovitev razsodniškega odbora za prostovoljno poravnavo sporov, ki nastanejo med zadružnimi člani in njih pomožnimi delavci iz delavskega in mezdnege razmerja ali med zadrugo in njenimi člani ali med posameznimi člani;

r) vzpodbujanje ali pospeševanje zlaganja zemljišč, kakor tudi podpora pri izvršitvi melioracij (drenaž, namakalnih naprav itd.)

Kmetijske stanovske zadruge imajo pravico, podajati mnenja in predloge v vseh zadevah, ki se tičejo stanovskih in gospodarskih interesov, do državnih ali avtonomnih oblastev na njih poziv ali iz lastnega nagiba. Pri odredbah države ali avtonomnih korporacij v pospeševanje zemljedelstva, posebno na polju subvencij in melioracij naj sodelujejo po določbah, ki so načelno v to določene ali so se v posameznem slučaju natančneje dogovorile.

Pravno stanje.

§ 12. Kmetijske stanovske zadruge niso podvržene določbam zakona od 9. aprila 1873. o pridobitnih in gospodarskih zadrugah. Za obveznost stanovske zadruge jamči le zadruga kot juristična oseba. Zadruga se zastopa sodno in izvensodno po načelniku ali njega namestniku. Vendar morajo biti listine, s katerimi naj se utemeljijo obveznosti nasproti tretjim osebam, podpisane od načelnika in enega člana zadružnega odbora. Ako se tiče listina kupčije, za katere sklenitev je treba dovoljenja zadružnega odbora ali višjega dovoljenja, tedaj se mora privoljenje ali odobrenje v listini razločiti s podpisoma dveh članov zadružnega odbora.

Zadružni doneski.

§ 13. Stroški ustanovitve kmetijskih stanovskih zadrug, in izdatki, ki naj se s sklepom vsacega leta preliminirajo za prihodnje leto, všteti morebitni iz preteklega leta preostali pasivni preostanek, se naj krijejo z doneski zadružnikov, v kolikor se pokritje ne izvrši po drugih dohodkih. Doneski se pobirajo v obliki doklad k državnemu zemljiškemu davku. Deželno zakonodajstvo določi, od katerega odstotnega postavka državnega davka počenši potrebuje odobritve naložitev doklad. Tudi določi deželno zakonodajstvo tisti odstotni postavek državnega davka, katerega doklade sploh ne smejo prekoračiti.

§ 14. Te doklade se pobirajo od istih organov in z istimi sredstvi kakor državni zemljiščni davek in vživajo vse temu pripadajoče zakonite zastavne in prednostne pravice.

§ 15. Proti na podlagi § 14. danemu nakazilu za plačevanje zadružnih doneskov je tekom 30 dnij po prejemanju obvestilu prost priziv na politično okrajno oblast in v drugi in v zadnji inštanci na politično deželno oblast.

Proračun in računski sklep.

§ 16. Deželno zakonodajstvo določuje glede nastavitve in presojevanja proračunov in računskih sklepov, kakor tudi, v koliko se prebitki, ki se pokažejo pri računskem sklepu, porabijo za ustanavljanje rezervnih fondov ali se preneso kot dohodki v prihodnji proračun.

§ 17. Ako stanovska zadruga opusti izvršiti po §§ 13. do 16. ji naložene obveznosti za naložitev zadružnih doneskov, naznanitev proračuna in računskega sklepa in morebitno zalaganje rezervnega fonda, tedaj se te naredbe vkrenejo po politični okrajni oziroma deželni oblasti, po okolišu, ki pride v poštev za dotično stanovsko zadrugo.

Zastopanje vlade in deželnih odborov.

§ 18. Poljedelsko ministerstvo in politična deželna oblast imata pravico odposlati po enega zastopnika v odbor deželnih zadrug.

Deželno zakonodajstvo more določiti, da odpošlje deželni odbor tudi enega zastopnika v odbor deželnih zadrug, kakor tudi, da se v deželah, kjer obstoje okrajna zastopstva, tudi od teh odpošlje zastopnik v odbor dotičnih okrajnih zadrug.

Deželni zemljedelski svet.

§ 19. V onih deželah, v katerih obstoje na podlagi deželnih zakonov kmetijske okrajne zadruge ali deželni zemljedelski svet ima deželno zakonodajstvo določiti pri vpeljanju v tej postavi določene stanovske združne organizacije natančneje določbe glede razmerja te organizacije napram imenovanim korporacijam.

Pri tem naj posebno veljajo naslednja načela:
 a) obstoječe kmetijske okrajne zadruge naj se spremenene v stanovske zadruge v smislu tega zakona;
 b) deželni zemljedelski sveti naj se ali spremenene v kmetijske deželne zadruge ali vsaj tako preuredijo, da se njih organizacija izdela na podlagi po tej postavi ustanovljenih okrajnih (občinskih) kmetijskih zadrug, in zamorejo prevzeti po tej postavi kmetijskim deželnim zadrugam določene dolžnosti in pravice všteti pravico pobiranja doneskov potom naložitve doklad. (§ 13.)

V vsaki deželi, v kateri obstoji deželni zemljedelski svet s sekcijami ločenimi po narodnostih, naj se ta ločitev pri gori oznamenjeni preosnovi obdrži, pri premenitvi deželnega zemljedelskega sveta pa ustanovi tem oddelkom primerno število deželnih zadrug, tudi naj se obdrži pri pridelitvi okrajnih (občinskih) zadrug posameznim sekcijam deželnega zemljedelskega sveta, oziroma deželnim zadrugam za sekcije deželnega zemljedelskega sveta obstoječa ločitev po narodnostih. Ako je v smislu dosedanjih določil obravnavanje posameznih razmer ali oskrbovanje gotovih zavodov v deželnem zemljedelskem svetu po skupnem organu ali po skupnem sodelovanju obeh sekcij dovoljeno, tedaj je pridržano deželnemu zakonodajstvu, ustanoviti določbe o nadaljnjem skupnem postopanju v takih razmerah oziroma o skupnem oskrbovanju takih zavodov.

Pri taki preosnovi ali premenitvi deželnega zemljedelskega sveta pristojna deželnemu zakonodajstvu določevati o sestavi in pravilih (§ 10.), dalje o pokritju stroškov, sestavi proračuna in računskega sklepa (§§ 13., 16., 17.) konečno o zastopstvu vlade in dežele v zadrugah (§ 18.), kakor je primerno po dotičnem deželnem zakonu o deželnem zemljedelskem svetu dosedaj določeni vravnavi navedenih zadev.

Zveze.

§ 20. V smislu tega zakona v deželi ustanovljene kmetijske stanovske zadruge se morejo v svrhu izvrševanja skupnih gospodarskih nalog združiti v zveze.

Revizija.

§ 21. Poslovanje občinskih in okrajnih kmetijskih stanovskih zadrug kakor tudi v smislu § 1. alineja 2, lit. e ustanovljenih posebnih stanovskih zadrug je podvrženo reviziji po bližnjih nadrejenih zadrugah.

Za revizijo poslovanja deželnih zadrug je poklican deželni odbor. Natančneje določbe o izvršitvi te revizije se določijo po deželnem zakonodajstvu.

Višje nadzorstvo.

§ 22. Kmetijske stanovske zadruge so gledé zakonitosti njihovega delovanja podvržene nadzorstvu političnih oblastij in v zadnji inštanci poljedelskemu ministerstvu. Ako izvrši stanovska zadruška posebno veliko ali opetovano protizakonitost, more politična deželna oblast zaslišavši deželni odbor odrediti razpuščenje (odstavo od urada) vodilnih organov in izreči, da krivi člani njihovi izgube za določen, pet let ne presežajoč čas pasivno volilno pravico za vodstvo zadruge. Natančneje določbe o izvršitvi nadzorstva se določijo ukazoma. Deželnemu zakonodajstvu se pridrži, ustanoviti določbe o razpuščenju stanovskih zadrug.

Oprostitev od pristojbin.

§ 23. Kmetijskim stanovskim zadrugam pristojajo gledé kolkovnih in neposrednih pristojbin sledeče olajšave: a) oprostitev od pristojbin za prejemna potrdila o združnih doneskkih, kakor tudi za vpis postavnega ali eksekutivnega zastavnega prava za njo; b) oprostitev od pristojbin za pogodbe, katere sklepajo stanovske zadruge v smislu tega zakona s pridobitnimi in gospodarskimi in drugačnimi zadrugami in zvezami; c) oprostitev pristojbin za pravila stanovskih zadrug; d) osebna oprostitev od pristojbin gledé vlog in dopisovanje z javnimi oblastimi in uradi izvzema sodno postopanje; e) oprostitev od pristojbin za izključno o pravem razmerju zadruge napram njenim članom pisane knjige in poslovne razpise stanovskih zadrug; f) oprostitev od pristojbinskega namestka z ozirom na premakljivo premoženje; z ozirom na premakljivo premoženje so podvržene pristojbinskemu namestku v velikosti 1 in pol odstotka vrednosti skupno s pritiklinami.“

2. Ali je c. kr. deželna vlada pripravljena, temeljem določb navedenega zakona poučiti c. kr. poljedelsko ministerstvo o tem, da za članstvo pri kmetijski družbi kranjski veljajo širši pogoji, kakor jih pa določa državni okvirni zakon o kmetijskih stanovskih zadrugah, in da radi tega vsi člani omenjene družbe brez izjeme že radi določil okvirnega državnega zakona o kmetijskih stanovskih zadrugah ne morejo postati člani teh zadrug?

V Ljubljani 2. oktobra 1903.

Pogačnik. Dr. Schweitzer. Dr. Šusteršič. A. Mejač. Dr. Brejc. Dr. Krek. Dular. F. Košak. Pfeifer. Jaklič. Arko. Drobnič. Pakiž. Žitnik.“

Deželni glavar:

Čast mi je izročiti to interpelacijo gospodu deželnemu predsedniku.

Danes so bili izročeni 3 nujni predlogi in 2 samostalna predloga.

Prosim gospoda zapisnikarja, da jih prečita.

Tajnik Pfeifer:

(bere: — liešt:)

„Nujni predlog poslanca dr. Šusteršič in tovarišev.

Deželni zbor naj sklene:

Stenografična služba v deželnem zboru ima se urediti tako, da popolnoma odgovarja določbam § 15. pravega reda.

Finančni odsek se pozivlje, da v enem tednu stavi zbornici svoje dozadevne predloge.

V Ljubljani 2. oktobra 1903.

Dr. Šusteršič. Arko. Pfeifer. Dular. Drobnič. Pogačnik. Dr. Schweitzer. F. Košak. Povše.“

„Nujni predlog poslanca Jaklič in tovarišev.

Deželni zbor naj sklene:

Deželni odbor se pozivlje, da nemudoma predloži deželnemu zboru načrt zakona, po katerem se havzirarji iz sodnih okrajev Kočevje, Ribnica in Velke Lašče, nadalje iz občin Planina, Staritrq, Radence, Dol, Čeplje, Dolenja Podgora, Dobljici, Obrh, Tanča Gora in Butoraj v sodnem okraju Črnomeljsem ter iz občin Črmošnjice in Poljane v sodnem okraju novomeškem, — oprosté od deželnih, okrajnih in občinskih doklad na pridobnino, ki je odrajtovati od krošnjarske obrti.

V Ljubljani 2. oktobra 1903.

Jaklič. Dr. Šusteršič. Mih. Arko. Dr. Brejc. Drobnič. Pfeifer. Dular. Pogačnik. Povše. Pakiž. F. Košak. Dr. Schweitzer.“

„Nujni predlog poslancev dr. Šusteršič, Jaklič in sodrugov.

Deželni zbor naj sklene:

C. kr. vlada se pozivlje, da deželnemu zboru takoj naznani, katera državna sredstva hoče deželi dati na razpolago v svrhu regulacije ljudskih učiteljev.

V Ljubljani 2. oktobra 1903.

Dr. Šusteršič. Jaklič. Dr. Brejc. Drobnič. Pogačnik. Dr. Schweitzer. F. Košak. Pakiž. Arko. Pfeifer. Dular. Povše.“

„Poslanca Ivana Hribarja in tovarišev samostalni predlog o preustroju ljubljanskih učiteljišč in vadnic.

Deželni zbor sklени:

C. kr. vlada se pozivlja preustrojiti s šolskim letom 1904/5 tukajšnje moško in žensko učiteljišče in ž njima zvezano pripravnico tako, kakor to zahtevajo zdrava pedagoška načela in narodnostne razmere v vojvodini Kranjske, po katerih bi tem

učnim zavodom imela biti naloga odgajati učiteljsko osebo za slovenske ljudske šole.

V Ljubljani, dne 2. oktobra 1903.

Iv. Hribar. Dr. Ivan Tavčar. Dr. D. Majaron. Frančišek Arko. Dr. Ferjančič. Božič. Ciril Pirc.“

„Poslanca Ivana Hribarja in tovarišev samostalni predlog o zadevi zboljšanja gmotnega stanja ljudsko-šolskega učiteljstva.

Deželni zbor sklени:

V seji dne 22. septembra t. l. vložena prošnja „Slovenskega učiteljskega društva“ za zboljšanje gmotnega stanja ljudsko-šolskega učiteljstva priznava se za opravičeno in naroča se finančnemu odseku, da jo takoj vzame v pretres ter kar najpreje mogoče poroča o njej deželnemu zboru.

V Ljubljani, dne 2. oktobra 1903.

Iv. Hribar. Dr. Ivan Tavčar. Dr. D. Majaron. Frančišek Arko. Dr. Ferjančič. Božič. Ciril Pirc.“

Deželni glavar:

Utemeljevanje nujnosti nujnih predlogov pride na vrsto potem, ko bo utemeljena nujnost v prešnji seji vloženi nujnih predlogov, ki imajo prednost.

Utemeljevanje samostalnih predlogov gospoda poslanca Hribarja bom postavil na dnevni red ene prihodnjih sej deželnega zbora.

Sedaj pride na vrsto

Poslanec dr. Šusteršič:

Prosim besede!

Deželni glavar:

Gospod poslanec dr. Šusteršič ima besedo.

Poslanec dr. Šusteršič:

Visoka zbornica! Oglasil sem se k besedi, da stavim dvojno vprašanje na gospoda deželnega glavarja.

Prvo vprašanje se tiče nedostatka v tej zbornici gledé prostora, kjer se gospodje žurnalisti nahajajo.

Ta prostor je popolnoma nezadosten, gospodje zastopniki listov ne morejo vsega opazovati, kar se v zbornici godi, še manj pa vse slišati, in vendar je v interesu vseh častitih strank želeti, da zastopniki javnih listov zamorejo vse, kar se godi, zanesljivo opazovati in potem tudi na podlagi tega opazovanja zanesljivo poročati svojim listom.

Zato vprašam častitega gospoda deželnega glavarja, ali bi bil on morebiti voljan, gospodom žurnalistom odkazati prostor tukaj v dvorani sami? Jaz bi pri tem opozarjal na analogijo v državnem zboru, kjer izhaja takozvana „Reichsraths-Correspondenz“, koje uslužbenci hodijo po dvorani in zapisujejo vse dogodke, listi pa so naročeni na to korrespondenco in so v stanu, o vsem, kar se v državnem zboru godi, prinašati zanesljiva poročila.

Mi nimamo enake ali podobne naprave tukaj v deželnem zboru in zaradi tega ne kaže drugega, kakor da se zastopnikom listov — seveda tistih listov, katerim hoče gospod deželni glavar kot lišni gospodar to legitimacijo dati, in to ima presojati gospod deželni glavar sam — da vstop v dvorano in odkaže tu posebna miza. To bi bilo še iz drugega vzroka potrebno in jaz mislim, da so pri tem vse častite stranke enako vdeležene. Stranke potrebujejo vednega in živega kontakta z žurnalisti, kakor na drugi strani potrebujejo gospodje žurnalisti tak kontakt s poslanci, in to se da doseči le na ta način, da se odkaže gospodom žurnalistom prostor v dvorani. Zato vprašam gospoda deželnega glavarja, ali bi bil tako prijazen, da bi vstregel tej želji, katero mislim, da bodo odobravalji tudi častiti gospodje poslanci drugih strank.

Drugo vprašanje je, ali bi gospod deželni glavar hotel v slučaju, kadar se kaka seja pismeno naznani poslancem, priložiti vsakemu povabilu en eksemplar dnevnega reda. To je, gospodje, vendar žalostno, da mi moramo šele iz listov čitati dnevni red, med tem ko zanesljivo izvemo zanj še-le potem, ko se prične seja.

Tedaj prosim gospoda deželnega glavarja, da bi blagovolil na te želje se ozirati odnosno na stavljenja vprašanja odgovoriti.

Deželni glavar:

Čast mi je na ti dve vprašanji odgovoriti sledeče:

Kar se tiče gospodov žurnalistov, se je nedostatek, ki se je bil pri prvi seji pokazal, namreč da gospodje žurnalisti v srednji loži, ki jim je bila odkazana, niso imeli zadosti prostora, danes že popravi s tem, da sta se jim dali dve loži na razpolago. Jaz mislim, da bodo s tem popolnoma zadovoljni. Ako pa ne, se bo na drug način odredilo, da se bodo v vsakem oziru upoštevale opravičene želje gospodov zastopnikov javnih listov. Kar se pa tiče prostora v dvorani, se danes v to stvar ne morem spuščati, ker je to odvisno tudi od mnenja vseh gospodov poslancev. Le to rečem, da se bo na vsak način skušalo ustreči dotičnim opravičenim željam.

Kar se tiče drugega vprašanja, je popolnoma opravičena želja, da gospodje poslanci dobe dnevni red, ako se kaka seja pismeno naznani in za to bi bil jaz tudi gotovo skrbel, da bi bil gospodom poslancem doposlan dnevni red. Ker je bil pa današnji dnevni red ravno isti, kakor oni zadnje seje in so gospodje poslanci vedeli, da se morajo v današnji seji obravnavati v prvi vrsti le nujni predlogi in in da na dnevni red pridejo le one točke, ki so v zadnji seji ostale nerešene, se meni ni videlo potrebno, pošiljati gospodom poslancem dnevni red današnje seje. Ako bi bili torej gospodje poslanci vzeli v roke dnevni red zadnje seje, bi bili vedeli, kaj pride na dnevni red današnje seje.

Sicer pa ima gospod poslanec dr. Šusteršič popolnoma prav, če je izrekel željo, da se pisme-

nemu povabilu k seji priloži dnevni red in to se bo v prihodnjih enakih slučajih tudi gotovo zgodilo.

Sedaj torej preidemo na dnevni red in sicer (Poslanec eksclenca baron Schwegel. — Abgeordneter Excellenz Baron Schwegel: „Nicht „dnevni red“!“) prosim na dnevni red zadnje seje. Nujni predlog gospoda poslanca dr. Šusteršiča in tovarišev, je bil že zadnjič prečitan in torej ima gospod predlagatelj nujnost utemljevati.

Gospod poslanec dr. Šusteršič ima besedo, da utemeljuje nujnost svojega predloga.

Poslanec dr. Šusteršič:

Visoka zbornica!

V zadnji seji visokega zbora vložili smo katoliško narodni poslanci nujni predlog obstoječ iz dveh točk: Prva točka veli, da se deželnemu odboru dovoli za leto 1903. izvanredni kredit v znesku 100.000 K za razdelitev med bedno prebivalstvo Kranjske dežele, prebivalstvo, ki se nahaja v bedi vsled znanih elementarnih nezgod.

Druga točka gre na to, da se c. kr. osrednja vlada pozivlje, da dovoli prizadetemu prebivalstvu izdatno državno podporo in osobito v ta namen odkaže primeren del izvanrednega kredita, dovoljnega s cesarsko naredbo z dne 10. septembra 1903, drž. zak. št. 186.

Dovoljujem si nujnost tega predloga v sledečem utemljevati.

Kakor druga leta, je tudi letošnje leto Kranjska dežela v mnogih delih bila žrtev elementarnih katastrof, ali reči moram, da so te elementarne katastrofe ravno letošnje leto bile mnogo hujše od drugih let, in osobito velja to o požarih.

Gospoda moja, mi moramo daleč listati nazaj v kroniki naše Kranjske dežele, da bi našli eno leto, v katerem bi požari napravili toliko ogromno škodo, kakor ravno letošnje leto.

Posnel sem iz tozadevnih aktov deželnega odbora podatke, ki kažejo, kako žalosten je položaj v tem pogledu. Ako vpoštevamo, gospoda moja, samo tiste požare, pri katerih znaša škoda 50.000 K. ali več, potem pridemo do sledečih podatkov:

Požar v Vačah, škodna svota	420.000 K
Požar v Predgradu v Črnomeljskem okraju, škoda	240.000 „
Požar v Martinjaku pri Cerknici, škoda	125.000 „
Požar v Podtabru, škoda	60.000 „
Požar v Dobraševi	50.000 „

Znašajo, gospoda moja, te škode same že 895.000 K

Ako uvažujemo nadalje tiste požarne katastrofe, pri katerih znaša škoda 10.000 K ali več, vidimo sledeče podatke:

Pudlog v Krškem okraju, škoda	30.000 K
Drnovce v občini Cerklje pri Krškem, škoda	25.000 „
Prilipa pri Čatežu, škoda	24.500 „
Gornje Skopice pri Cerkljah, Krški okraj, škoda	23.000 „
Čikava, občina Trebelno, škoda	14.000 „
Loka pri Kočevju, škoda	16.000 „
Čepno pri Košani	14.450 „

Ako tem škodam priračunimo poprej izkazano škodno svoto velikih požarnih katastrof, pridemo do svote 1,041.950 K. K temu pridejo še izolirani požari s skupno škodno svoto 92.920 K, tako da pridemo ob roki aktov deželnega odbora do skupne škodne svote po požarih v znesku 1,134.870 K.

Gospoda moja, to je ogromna svota, katera gotovo zahteva tudi izredno pomoč. Seveda se bo takoj reklo; Ja, zakaj se pa ljudje niso dobro zavarovali? Pred vsem moram konstatirati, da je zavarovalna svota, ki stoji nasproti tej škodni svoti, razmeroma zelo nizka, ali natančno je nisem mogel dognati, in radi tega ne imenujem nobene številke, saj bo — ako se moj predlog sprejme — stvar finančnega odseka, vse številke natančno dognati. Toliko se pa lahko konstatira, da je zavarovalna svota, katero so pogorelci prejeli, razmerno jako majhna.

Nekateri sploh niso bili zavarovani, drugi so bili slabo zavarovani, tretjim se je pač godilo, kakor se navadno pogorelcem godi, namreč, da je bilo njegovo poslopje takrat, ko je agent prišel zavarovat, strašansko veliko vredno, potem pa, ko je revež pogorel, se je naenkrat konstatiralo, da to resni in da je poslopje vredno k večjemu tretjino ali petinko tega, na kar je bilo zavarovano po pozivu dotičnega agenta, in za kar je zavarovanec tudi plačeval dotično svojo zavarovalnino. Jaz mislim torej, da zavarovalna svota, katero so prejeli pogorelci, ne daje povoda, da bi se jim odrekla izdatna pomoč iz javnih sredstev.

Gospod deželni predsednik je v seji dné 22. septembra t. l. tudi povdarjal te požarne nesreče, ni pa izvajal tiste konsekvence, katero sem jaz od njega pričakoval pri tej priliki, namreč, da je treba iz državnih in deželnih sredstev izdatne pomoči, temveč je samo omenjal, da dajejo ti grozni požari letošnjega leta povod deželnemu zboru, misliti na ureditev zavarovanja proti ognju.

Toda, gospoda moja, deželni zbor v tem pogledu ničesar storiti ne more, dokler državni zbor ne vstvari zakona, po katerem se uveljavijo sledeča načela:

Prvo načelo: da se zavarovanje proti ognju podeželi ali podržavi; — večinoma prevladuje mnenje za podeželjenje; drugič, da se deželnim zavarovalnicam prizna monopol za zavarovanje, in tretjič, da je zavarovanje obligatorno.

Vseh teh stvari skupaj gospoda moja, je treba, ako se hoče zavarovanje resno preustrojiti, ne enega samega teh načel pa ne more uveljaviti deželni zbor, ampak samo državni zbor, in, gospoda moja, državni zbor se je tudi že leta 1896 pečal s to zadevo; bil je vložen jako dober in umesten predlog grofa Wurmbbrandta in državni zbor se je tudi že pečal s poročilom zavarovalnega odseka o tem predlogu. Odsek je bil predložil državnemu zboru načrt tozadevnega zakona, ki je uveljavljal vsa ta tri načela.

Ali kaj se je zgodilo? Zastopnik vlade je ustal in z vso silo ta predlog pobijal! Zato pa se moram čuditi, da stoji zastopnik c. kr. deželne vlade na

Kranjskem na popolnoma drugem stališču, čuditi osobito, ako pomislim, da je bil takrat zastopnik vlade v državnem zboru sedanji ministerski predsednik dr. pl. Körber. (Veselost na levi. — Heiterheit links.) Toraj jaz ne vem, kako si gospod deželni predsednik to stvar misli, ali toliko je gotovo: če homo pri zeleni mizi sedeli in ugibali o tem predlogu, s tem revežem ne bomo pomagali. Mi moramo sedaj pomagati, revščina je tukaj, nujna pomoč je potrebna! Kedor tega ne priznava, povabim ga, da gre na kolodvor gledat, kadar gredo naši ljudje v Ameriko. Tam se bo prepričal, kaka revščina vlada v deželi Kranjski.

Priznavam, dežela nima sredstev, da bi sama izpeljala tako pomožno akcijo, kakoršna je v tem slučaju potrebna. Ali, gospoda moja, dežela mora vsaj storiti, kar je v njeni moči in na drugi strani pa zopet mora državna vlada iz državnih sredstev priskočiti na pomoč.

Požari seveda, visoka zbornica, niso edine elementarne nezgode, ki so nas zadele v tem letu. Razun požarov so bile tudi druge ujme v približno enakem obsegu, kakor druga leta: toča, povodenj itd. Skratka, ako vse to uvažujemo, škoda je izredno velika in zato je potrebna izredna pomoč in treba je te pomoči nujno.

Pomoč, katero je deželni odbor dosedaj dal, je naravnost malenkostna, bagatelna.

Gospoda moja, kaj porečete, ako konstatujem, da je deželni odbor iz deželnih sredstev pogorelcem v Vačah, kjer znaša, kakor sem prej omenil škoda 420.000 K, odkazal podporo 4000 K? In ravno tako malo je dovolil pogorelcem v Predgradu, kjer je škoda znašala 240.000 K!

Toraj to ni, gospoda [moja, nobena resna pomoč. Vendar deželni odbor, priznavam, morebiti ni imel pravice več dovoliti, ker ni imel kredita za to. Zaradi tega ravno je prva točka mojega nujnega predloga, da se gledé na izredne razmere letošnjega leta dovoli deželnemu odboru tudi izreden kredit v znesku 100.000 K.

Drugi faktor, kateri tudi mora priskočiti na pomoč je država.

Gospoda moja, za državno vlado je Kranjska dežela vedno zadnja. Z nami se dela, kakor da bi naša dežela ne imela enakih pravic v naši državi, kakor druge dežele. Kratkotomalo, mi smo pastorka med kronovinami avstrijskimi. Ne vem zakaj, ali gospoda moja, čudno je to in jaz prosim gospoda deželnega predsednika, naj natančno posluša, kaj bom sedaj rekel.

Kadarkoli mi državni poslanci prosimo in urgiramo na Dunaju podpor za našo deželo, vedno in vedno, ali vsaj mnogokrat, vsekako večinoma slišimo odgovor: da poročila deželne vlade so drugačna in na podlagi teh poročil deželne vlade ne moremo več dovoliti! Kakšna so ta poročila deželne vlade, tega ne vemo, ampak sklicujejo se vedno nanje na Dunaju.

Žalibog ne čitamo teh poročil, ker so tajna, in zato nismo v položaju kontrolirati, ali je vse res, ali ne, kar v ministerstvih trdijo. Ali povdarjam,

vedno in vedno se na Dunaju v ministerstvih sklicujejo na našo ljubeznivo ekscelenco barona Heina, da je on tako poročal, da absolutno ni treba večje podpore. (Klici na levi: — Rufe links: „Čujte, čujte!“)

Vsaki mojih kolegov v državnem zboru mora isto potrditi. Gospoda moja, jaz bi pozval gospoda deželnega predsednika, da naj odgovori v tem oziru in naj pojasni stvar, kakršna je v resnici.

Vsekako vidimo iz tega, da se ne moremo popolnoma zanašati na vlado, in zaradi tega je prav, da deželni zbor neposredno povzdigne svoj glas napram osrednji vladi. Beda je tukaj, osrednja vlada ima dolžnost pomagati. (Poslanec dr. Brejc; — Abgeordneter Dr. Brejc: „Saj se tudi drugim deželam dajejo podpore“).

Gospoda moja, za to zahtevo imamo baš sedaj poseben vzrok, ker je bilo s cesarsko naredbo z dne 10. septembra 1903 dovoljenih osrednji vladi 15.000.000 K v ta namen, da jih porabi, bodisi za nevračljive podpore, bodisi kot brezobrestna posojila. Torej gospoda moja, 15.000.000 K ima vlada na razpolago in ta svota se bo še celo povišala, ali Kranjska dežela pa skoro čisto nič ne občuti, da se gori na Dunaju denar deli.

Stopil sem k gospodu ministerskemu predsedniku in kot poslanec pete skupine zahteval v imenu cele Kranjske dežele, da vendar od teh 15.000.000 K odkáže primerno svoto za Kranjsko deželo.

Gospod ministerski predsednik je bil jako prijazen, kakor je to že sploh njegova navada, in zadnjič mi je tudi povedal, koliko je bilo od teh 15.000.000 K, odkazanih za Kranjsko deželo. Od 15.000.000 K je bilo odkazanih 40.000 K za pogo-relce na Kranjskem!

(Klici na levi: — Rufe links: „Škandal! Vsaj to nič ni!“) In gospoda moja, to se ne more za resno vzeti in jaz sem gospodu ministerskemu predsedniku takoj odgovoril, da se Kranjska dežela s tem ne more zadovoljiti in da se bo morala ta podpora izdatno povišati. Tudi sem ga opozoril na nujni predlog, ki je bil že vložen v deželnem zboru in sem ga prosil, naj se ozira na ta predlog, kar je tudi s prijaznim obrazom obljubil. Ali bo kaj storil, homo potem videli.

Gospoda moja, jaz sem slikal razmere, kakršne so, in mislim, da tega ne bo nihče prerekal, da razmere v deželi tako leže, da ne bo nihče tajil, da je beda velika, da je potreba nujna, in zaradi tega, visoki zbor, predlagam, da blagovolite pritrđiti nujnosti mojega predloga. (Živahno odobravanje in ploskanje na levi. — Lebhaftes Zustimmung und Händeklatschen links).

Deželni glavar:

Želi kdo besede o nujnosti?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, prosim glasovati.

Gospodje poslanci, ki so za nujnost predloga, izvolijo ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Sprejeto in ima gospod poslanec dr. Šusteršič besedo, da utemeljuje in merito svoj predlog.

Poslanec dr. Šusteršič:

Ker sem že pri utemeljevanju nujnosti, mislim, tudi stvarno utemeljil svoj predlog, zaradi tega se sedaj omejujem na to, da predlagam, da se ta predlog odkáže finančnemu odseku.

Deželni glavar:

Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, prosim glasovati.

Gospodje poslanci, ki pritrđujejo temu predlogu, izvolijo ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Sprejeto.

Sedaj pride na vrsto nujni predlog gospoda poslanca Mihaela Arko. Prosim gospoda zapisničarja, da ga prečita.

Poslanec Mihael Arko:

Visoka zbornica! . . .

Poslanec dr. Tavčar:

Ja prosim, gospod deželni glavar! Sedaj ima priti na vrsto nujni predlog gospoda poslanca dr. Šusteršiča glede korespondenčnega urada.

Poslanec dr. Šusteršič:

Pa sem prednost odstopil gospodu poslancu Arko-tu!

Deželni glavar:

Gospod poslanec dr. Šusteršič je prednost odstopil gospodu poslancu Mihaelu Arko.

Poslanec dr. Tavčar:

To se ne more zgoditi!

Deželni glavar:

Vsak poslanec ima pravico, da da komu drugemu prednost in svoj predlog zapostavi.

Poslanec dr. Ferjančič:

Prosim besede! Jaz mislim, da pri tej množini nujnih predlogov ni vse eno, v kateri vrsti pridejo v razpravo. Gospodje poslanci se imajo k posameznim predlogom pripravljati, če hočejo besedo priprijeti in torej moramo mi vedeti, v kateri vrsti se bodo predlogi utemeljevali. Za vseh 20—30 predlogov se ne moremo na enkrat pripravljati in zato je neobhodno potrebno, da se predlogi utemeljujejo v tisti vrsti, kakor so se prinesli v zbornico.

Poslanec dr. Šusteršič:

Prosim besede!

K temu formalnemu vprašanju jaz mislim, da je stvar že rešena, ker je gospod deželni glavar konstatiral, da sedaj pride ta nujni predlog na vrsto in je že besedo dal gospodu poslancu Arkotu. Tedaj je vsaka formalna razprava izključena, ampak jaz samo to povdarjam, da je gospod deželni glavar bil popolnoma upravičen tako postopati, kakor je postopal, kajti, vsakdo, kdor je vložil kak nujni predlog, je opravičen ta svoj predlog zapostaviti. To stvar smo že dognali v zadnjem zasedanju in sicer ne samo gledé nujnih predlogov, ampak tudi glede dnevnega reda. Toda, gospoda moja, razun tega opozarjam na okolnost, da so se vsi ti nujni predlogi vložili uno actu, in torej mora eden priti prej na vrsto, eden pa pozneje, ker se o vseh naenkrat ne more obravnavati. Torej je to stvar rešiti le med menoj in gospodom Arkotom. V tem oziru je, mislim, vsaka debata izključena, gospod deželni glavar je odločil celo stvar, in to izključuje vsak prepir o tej zadevi. Le pojdemo rajše v prijaznosti naprej!

Deželni glavar:

Gospod poslanec Arko ima besedo!

Poslanec Mihael Arko:

Visoka zbornica! Veliko se je že govorilo na različnih zborovanjih in razpravljalo večkrat že po časnikih, kako zapuščena je Notranjska glede višjih šol. Pelo se ji je sicer, da je napredna Notranjska, a glede srednjih šol bila je daleč nazaj za prostrano Dolenjsko ali Gorenjsko. Koliko let ima že Rudolfovo svojo popolno gimnazijo, pridejali so ji kot manjšo sestro še nižjo gimnazijo v Kočevju, katera se neki tako očvrsti, da postane s časoma stopnjevaje leto za letom popolna višja srednja šola. In Gorenjska, kako se ponša z višjo gimnazijo v Kranju! Saj ne zadostuje ena soba za celi razred, kar paralelke so morali omisliti, toliki naval učeče se mladine je pritisnil. In Dolenjska ima poleg tega še v Krškem meščansko šolo. Kaj ima pa uboga Notranjska temu nasproti? O kaki srednji šoli niti govorenja ni, za meščansko ali kupčijsko šolo v Postojini se pa šele sedaj oglašajo posamezni glasovi. Do najnovejšega časa se za Notranjsko ni nič storilo.

Idrija s svojim znanim rudnikom je drugo večje mesto na Kranjskem. Ko se je za veliko manjše Novo Mesto oskrbela višja izobrazba z ustanovitvijo gimnazije, ko se je mislilo na Gorenjsko ter jej naklonilo državno gimnazijo, ko se celo ni pozabilo malega mesteca Kočevja, se je popolnoma do danes prezrlo drugo mesto Kranjske — Idrija.

Za časa Marije Terezije se je ustanovilo šolstvo redoma po večjih krajih na kmetih, napravile so se takoimenovane trivijalne šole, manjša mesta pa so dobila svoje glavne šole, med njimi tudi Idrija. Že takoj ob pričetku nove glavne

šole se je Idrija odlikovala, ker je imela že 225 učencev.

Prej se za šolstvo, za izobrazbo našega ljudstva ni brigala ne država, ne dežela. Usmilili so se priprostega kmeta edilo le tako zaničevani brezdomovinci, najprvo samostani, potem duhovniki po svojih farah. Kar se hoče dandanes igrati v škodo duhovnikom, da si žele ono dobo nazaj, ko je bil mežnar učitelj, je resnemu opazovalcu naših razmer ravno za duhovščino največje in najboljše spričevalo. Duhovnik ni samo skrbel, da bi bili župljani zadostno podučeni v verskih resnicah, ne, on je storil več, kakor je bil dolžan, omislil si je šolo s svojim trudom in največkrat na svoje troške. Takrat, kakor že omenjeno, ko se ni ne država brigala za ljudsko prosveto in omiko, takrat, ko dežela niti s krajcarjem ni prispevala za ljudsko izobrazbo, takrat se je duhovščina vnela za probujo in izomiko priprostega ljudstva. Duhoven je odstopil od svojega stanovanja eno sobo, v kateri je zbiral prostovoljno ukaželjno mladino, in ker mu večkrat niso dopuščala stanovska opravila, da bi se redno pečal z branjem in pisanjem, izuril je v ta namen moža, katerega je nastavil kot strežnika pri cerkvi, da je njega nadomestoval tudi pri poduku otrok. V čast slovenske duhovščine moramo priznati, da je ona takrat že za probujo našega naroda veliko storila, ko so v to poklicani faktorji ga popolnoma zanemarjali.

Gospodi, ki tega ne verjame, bi jaz pokazal v mojem dekanatu nekatere šole, v katerih je še dandanes duhovnik-župnik tudi ljudski učitelj. Koliko požrtvovalnosti bi gospodje videli, ako jih le opomnim, ko ima župnik v malem gorskem župnišču eno sobo za kancelijo, drugo za svojo spalnico, a tretjo večjo je prepustil za šolsko sobo, v kateri se dan na dan zbira ukaželjna mladež, katero on v pisanju, branju, računstvu in v drugih vedah podučuje. Moderne šole zidajo tako, da ima šolski vodja ali spodaj vse stanovanje zase, ali v prvem nadstropju in v pritličju je šolska soba. Njegovo privatno stanovanje je ločeno od šolskih sob, a duhovnik v goratih malih farah je tikoma poleg svojega stanovanja odkahal sobo šoli, da mu celi dan žvrgole mladi razposajenčki in mu nanesejo pred njegovo sobo po zimi snega in ledu, v deževnem vremenu pa blata in mokrote.

A dandanes, mesto da bi za tako požrtvovalnost hvalo vedeli, ga obsipajo z epiteti: nazadnjak, mračnjak, sovražnik vsake izomike itd. Ravno psovke: duhovni žele dandanes, naj bi bil še učitelj mežnar, ali farovski hlapec, kažejo, koliko so storili duhovni za ljudsko omiko, sebi v trud in sebi na škodo, ko je bilo ljudstvo pozabljeno od višjih faktorjev.

Kdo je bolj z veseljem pozdravljal, da se je šolstvo razširjevalo, da se je učiteljski stan polagoma kot poseben stan v človeški družbi vpeljal in razvil? In kjer še dandanes ni mogoče po raztreseni fari ustanoviti šole, ali ni učiteljskih

moči, kdo se žrtvuje na stanovanju svojem in trudu? Ravno duhoven.

Da se je enako tudi v Idriji godilo, bomo takoj videli. Glavna šola v Idriji je imela, kakor drugod, 3 razrede. Potrebam tedanje dobe je to za silo zadostovalo. Ob času francoske okupacije (1809—1813) sicer že nahajamo nekako spopolnjevanje glavnih šol, nastale so bile že od leta 1784. do 1797. trirazredne nižje gimnazije, v katerih je bil učni jezik vsaj sprva slovenski in nemški, šele pozneje francoski. Ko so te nižje gimnazije ponehale, so je začasno obnovili od leta 1823. do 1827. duhovniki v Idriji Jakob Praprotnik, Gašpar Schwab, Josip Globočnik in Ivan Majnik 1844.—49. Marsikateremu nadarjenemu mladenču bi bila ostala pot do nadaljne izobrazbe zaprta, da se niso našli v Idriji tako požrtvovalni in trudaljubivi duhovniki. Ti so namreč mladenče doma v svojih stanovanjih podučevali do 3. gimnazijskega razreda in vodili osebno v Ljubljano k izkušnjam. Slovenija bi bila gotovo pogrešala veselega slovenskega pisatelja-pesnika Antona Frölichja, da se ni beneficijat Ivan Majnik trudil za njega, ko je spoznal lepe talente, ki so nevbujeni tičali v mladem šolarju.

Torej duhovniki so spoznali, kako zelo potrebna bi bila ravno za Idrijo večja izobrazba, a njih skromni dohodki, ko so sami komaj toliko dobili, da so zamogli skromno svojemu stanu primerno izhajati, niso dopuščali, da bi bili več storili za nadarjeno mladino, a opozarjali so pa opetovano, naj se za Idrijo kaj stori, ker je toliko mladine, ki zapusti glavno šolo brez nadaljnega poduka in brez pravega posla. Da bi jih v rudnik na delo sprejeli, so še prešibki in premladi, za delo na polju niso, ker polja nič ni, za kako obrt ni priložnosti, ker je Idrija le rudniško mesto, oddaljeno od velike ceste, oddaljeno od železnice, torej ni onega prometa, ki je potreben, da se kaka obrt razvije in prospeva.

Treba je bilo torej misliti, kako bi se drugače pomagalo naši mladini. Videli so tudi, da so vsa boljša mesta pri rudniku zasedena od tujcev, celo paznike so jemali od drugod, domačin je bil le težak, za nižja in naporna dela.

To so povdarjali že 26. marca 1850 pri mesečni konferenci učitelji idrijske glavne šole. Vodil jo je takrat znani šolnik Karol Legat, poznejši vodja normalke v Ljubljani, ki je kot kanonik v Novem mestu umrl dne 5. marca 1878. Konferenca je opozorila tedanjo šolsko oblast, namreč knezoškofijski konzistorij, da bi bilo jako umestno in potrebno, na idrijski glavni šoli ustanoviti še četrti razred poleg doslej obstoječih treh razredov. S tem bi se dalo otrokom rudarjev, ki se radi revščine ne morejo drugej izobraževati, lepa prilika, na domači šoli si pridobiti toliko znanja, da bi bili pozneje lahko sprejeti med nadzorniško osebje pri rudniku, ali da bi vsaj dosegli mesto paznika in bi ne bili prisiljeni opravljati le navadna težaška rudniška opravila. Opomnili so, da je v Idriji mnogo zelo nadarjenih otrok, ki bi se

lahko naprej izobraževali. Za ustanovitev 4. razreda v Idriji govori tudi ta okolnost, da ima cela Kranjska le en četrti razred, namreč na glavni šoli v Ljubljani.

Na to je knezoškofijski ordinarijat po svojem krajnem šolskem nadzorniku v Idriji odgovoril tedanjemu ravnatelju idrijske glavne šole, Karolu Legatu v tem smislu, da naj se ravnateljstvo rajši izreče za ustanovitev nižje realke z dvema razredoma.

Leta 1815., ko je prišla namreč Kranjska zopet v avstrijsko upravo, se je na ljubljanski normalki osnoval v IV. razredu še en letnik, tako da je IV. razred imel odslej dva letnika, kar je ostalo do 1849. Meseca novembra 1849 pa sta se na podlagi ministerskega odloka z dne 1. oktobra 1849, št. 6907., sklicuje se na najvišjo odločbo z dne 16. septembra 1849, št. 19.439, ta dva letnika ločila od normalke in postala poseben učni zavod z imenom „nižja realka z dvema razredoma“. Taka realka se je torej nameravala ustanoviti tudi v Idriji. Ker pa te realke niso zadostovale, se je že meseca marca 1851 dovolilo, da se smejo po večjih mestih ustanoviti realke v današnjem pomenu besede. Ordinarijat torej svetuje, naj se misel na četrti razred v Idriji opusti, vsaj se je tudi v Ljubljani odpravil in je namesto njega vstopila nižja realka. Ako bi pa ravnateljstvo glavne šole v Idriji stavilo predlog, da se ustanovi dvorazredna realka, bode knezoškofijski konzistorij ta predlog z veseljem in po možnosti podpiral, posebno še zategadelj, ker je realka v Ljubljani prenapolnjena in se ne more vanjo sprejeti noben učenec več.

Krajni šolski nadzornik v Idriji se je na ta migljaj od strani knezoškofijskega ordinarijata obrnil dne 18. aprila 1850 na ravnatelja Legata s pismeno prošnjo, naj mu ta v posebnem poročilu razloži svoje mnenje o nastopnih 2 točkah:

a) kateri so razlogi, ki govorijo za ustanovitev omenjene dvorazredne realke v zmyslu knezoškofijskega ordinarijata in sicer z ozirom na krajevne idrijske razmere, z ozirom na duševno nadarjenost in na obisk v šolo pohajajočih otrok;

b) zaznamujejo naj se predmeti, ki bi se poučevali v teh dveh letnikih s posebnim ozirom na rudarstvo; koristno bi bilo pozvedeti, kateri predmeti se poučujejo na ljubljanski nižji realki.

Sicer pa naj blagovoli ravnatelj sploh vse navesti, na kar bi se moralo v tej šolski zadevi (namreč pri ustanovitvi nižje realke) ozirati. Za svet je krajni nadzornik v tej stvari tudi vprašal učitelja Mihaela Putre.

Na omenjeni dve vprašanji je ravnatelj Legat odgovoril v daljšem poročilu dne 10. julija 1850. To poročilo je jako skrbno. Legat v njem iskreno zagovarja ustanovitev nižje realke v Idriji in podaje jako praktičen načrt, kako naj se uredi ta realka, da bode odgovarjala krajevnim idrijskim razmeram. Legatova izvajanja so tako temeljita, da bi mu ne mogla nižja realka niti po 50 letih dobiti bolj spretnega in bolj vnetega zagovornika

in zaradi tega bi se z dovoljenjem gospoda predsednika usojal, doslovno navajati Legatovo poročilo. Glasi se: . . .

Deželni glavar :

Jaz bi gospoda govornika le opozoril, da se ima po opravljenem redu omejiti na utemeljevanje nujnosti.

Poslanec Mihael Arko :

Vsaj utemeljujem nujnost!

Deželni glavar :

Jaz Vas vidim čitati in storim s tem svojo dolžnost, da Vas opomnim, da se imate po opravljenem redu omejiti na utemeljevanje nujnosti (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: „Vsaj utemeljuje nujnost!“) To kar čitate, ne spada k nujnosti, sicer naj pa gospodje razsodijo, ali je to, kar bode čitali, nujno ali ne.

Poslanec dr. Šusteršič :

On mora vendar stvar utemeljiti, sicer ne more izvajati nujnosti.

Deželni glavar :

To je potem meritorično utemeljevanje, katero sedaj ni dopustno. Moja dolžnost je, gospoda poslanca opozoriti, da je dolžan se držati pravičnega reda, ako tega ne stori, spada krivda nanj in ne na mene.

Poslanec Mihael Arko :

Prav hvaležen sem gospodu deželnemu glavarju za opomin, ampak jaz sem hotel pokazati, kako silnega pomena je pri nas, ker zavzema Idrija nekako posebno mesto na Kranjskem — kedor se ni dalj časa mudil v našem mestu, bo težko razumel različne odnose, — in ob enem tudi kako potrebna je višja izobrazba naši šoli odrasli mladini; zatoraj moram stvar razjasniti, da bodo potem gospodje poslanci vedeli razsoditi, ali je zadeva nujna ali ne. Že pred 53 leti so različni sloji spoznali potrebo višje izobrazbe, in jaz mislim, da je ravno potrebno, da pokažem, kako se je že takrat utemeljevala potreba realke in kako je dandanes ta potreba še večja postala, in ker je dotično poročilo tako kratko in tako temeljito, sem rekel, da je hočem z dovoljenjem gospoda deželnega glavarja prebrati.

Torej berem to poročilo na prej omenjeni vprašanji. Glasi se in sicer k točki 1. (bere — liešt).

„Kar se tiče razlogov, ki dokazujejo potrebo, da se ustanovi nižja realka na glavni šoli v Idriji, hoče podpisane navesti nastopne misli, na katere bi se bilo treba ozirati, in katere podpirajo omenjeni predlog :

V celi kronovini Kranjski je samo ena nižja realka, namreč v Ljubljani, ki pa je prenapolnjena in v katero se ne more sprejeti nobeden učenec več. Ta okolnost jasno govori za ustanovitev še druge podobne šole, do katere nima lahko kak kraj na Kranjskem več pravic, kakor ravno Idrija; kajti:

1.) Ni nobeden kraj na Kranjskem razun Ljubljane tako obljuden, kakor imenovano rudniško mesto, kjer znaša število duš nad 4500. Pač pa je nekaj župnij z enako številom duš, toda prebivalci so raztreseni daleč okrog po ravnem in po hribovju; zaradi tega število šolskih otrok, ki bi se mogli pridobiti v sredi župnije nahajajoči se šoli, niti od daleč ne dosega tolikega števila, kakor v Idriji, kjer je prebivalstvo koncentrirano v okrožju dobre četrt ure.

2.) Pri obstoječih razmerah je malo upanja, da bi si mogli otroci rudarjev na drugi način služiti svoj kruh, kakor njih stariši, namreč z rudarstvom, pri čemur bi pa bila otrokom jako koristna višja izobrazba, da bi bili s časom sprejeti med nadzorniško rudniško osebje, ali da bi vsaj dosegli pazniško mesto, si tako ustanovili boljše življenje in bi ne bili primorani opravljati izključno opravila navadnih rudarjev.

3.) Poleg tega bi bilo v resnici škoda, ako bi se ne ponudila prilika nadaljnje izobrazbe baš idrijski mladini, med katero je razmeroma mnogo odličnih talentov, kar dokazuje lepo število vrednih mašnikov med višjim in nižjim duhovstvom, ki so izšli iz srede tega prebivalstva. Ker idrijski mladini vsled revščine ni mogoče drugod si prisvojiti višje izobrazbe, tedaj bi ji bilo pač jako vstreženo, ako bi se jej omogočilo, da bi v domačem kraju pohajala izobraževalen zavod, na katerem bi si zamogla razširiti svoje duševno obzorje. Ako je bila želja po takem zavodu že doslej uvaževanja vredna in posebno primerna, je sedaj še tembolj, ker se je opustila dosedanja manipulacija pri čiščenju rude, kjer je dobilo posla vedno precejšnje število dečkov, ki ga pa odslej ne bodo več dobili. Vsled tega pa bodo imeli sedaj priliko brez gotovega dela postopati in se udati zgodaj različnim strastem, ki izvirajo iz lenobe. Nekateri dečki, ki še v prejšnjem času niso mogli biti sprejeti takoj zaradi prevelikega števila, so tri, tudi štiri leta pohajali tretji razred, toda naposled z majhnim pridom, ker so se, misleč, da jim je že vse znano, premalo trudili in ker so se dolgočasili pri ponavljanju enih in istih predmetov. Predmeti, ki bi se učili na nižji realki, bi vsled mika novosti provzročili mnogostransko zanimanje, ukaželjnost bi se vzbudila in mladina navajala k marljivosti, od katere bi pozneje žela blagodejne sadove.

4.) Če je res, kar se ne da tajiti, da višja stopinja izobrazbe ublaži srave, prežene surovost in razuzdanost in se vsled tega družabne vezi tesneje spojijo, je tudi s tega stališča gotovo jako primerno, da se otrokom omogoči kar najvišja izobrazba.“

K drugi točki oziroma drugemu vprašanju pa se glasi poročilo (bere — liešt):

„Glede predmetov, ki bi se učili na obeh letnikih nižje realke, misli podpisaneec, da bi se bilo ozirati na leta 1849 izišli „Entwurf der Organisation der Gymnasial- und Realschulen in Oesterreich“; po tem načrtu je sedaj urejen prejšnji IV. razred na normalni šoli v Ljubljani, po tem načrtu so se razdelile ure, na podlagi tega načrta bi se tudi učili v obeh letnikih spodaj imenovani predmeti po tej-le razdelitvi ur:

I. letnik: 2 ure veronauk, 2 ure zemljepis in zgodovina, 2 ure lepomis, 3 ure pouk v materinščini, 3 ure pouk v kakem drugem živem jeziku (nemškem), 4 ure prirodopis in naravoslovje, 6 ur matematika in 6 ur risanje, skupaj 28 tedenskih ur.

II. letnik: 2 ure veronauk, 2 ure zemljepis in zgodovina, 2 ure lepomis, 3 ure pouk v materinščini, 3 ure pouk v kakem drugem živem jeziku (nemškem), 3 ure uporaba matematike, zraven spada tudi knjigovodstvo, nauk o menjicah, o carinstvu in državnem monopolnem redu, 4 ure prirodopis in naravoslovje (v I. tečaju in v II. tečaju le 2 uri.) 5 ur tehnologija in 6 ur risanje (v II. tečaju — v I. tečaju le 4 ure), skupno 28 tedenskih ur.

Ker pa točka 4. omenjenega načrta nikakor ne meri na to, da bi se moral praktični, to je II. letnik povsod po istem načinu uravnati, temveč je naloga tega letnika, da se predmeti prilagodijo krajevnim potrebam, bi bilo pač primerno, da bi se v tem kraju, kjer se poglavitno, da skoraj izključno goji rudarstvo, oziralo na dotične predmete, kakor: na rudinstvo, kemijo, tehnologijo; zaradi tukajšnjih prostranih gozdov naj bi se poučevalo tudi o gozdarstvu, tem naposled imenovanim predmetom bi se moralo po potrebi odmeriti več ur, ki bi se dale pridobiti pri drugih, manj važnih predmetih.

Ustanovitev in vzdrževanje take nižje realke bi pač tirjala nenavadnih denarnih žrtev, kojih pokritje bi težko zmožel tukajšnji c. kr. gospodarski oziroma šolski zaklad pri svojih dosedanjih navadnih dohodkih. Ako se pa na drugi strani uvažuje korist, ki bi jo donasal tak zavod, bi se morda smelo z zaupanjem pričakovati, da bo visoko c. kr. ministerstvo dovolilo, da bi se v ta namen potrebni troški pokrili iz c. kr. rudniške blagajne, ali da se bodo našla druga zadostna sredstva.“

Tako tedaj slovi poročilo in to poročilo je knezoškofijski ordinarijat sprejel ter odgovoril dne 17. januarja 1851, da se je sicer že začelo obravnavati o tej zadevi, da pa to obravnavanje še ni dospelo do konca; ordinarijat poroča tudi, da se je naročilo c. kr. glavarstvu v Vipavi — najbrže so tudi v Vipavi nameravali osnovati nižjo realko — naj pospeši svoja preiskavanja zaradi ustanovitve nižje realke, ter se izreče, ali bi bil tam tak zavod dober.

Kako je to glavarstvo odgovorilo, iz ohranjenih zapiskov in listin ni razvidno, sploh se

ustanovitev nižje realke v listinah več ne omenja in je to vprašanje popolnoma zaspalo, ker je spoznala višja šolska oblast, da bi take male realke ne zadostovale vsem časovnim potrebam. Zato se je 1851 marca meseca devolilo, da se smejo po večjih mestih ustanoviti realke v današnjem pomenu besede, torej v takem okviru, kakor so realke dandanes.

Dalo se je pa vendar Idriji neko nadomestilo, ker se ni osnovala nameravana nižja realka. Otvoril se je v Idriji enoletni pripravniški tečaj z začetkom šolskega leta 1852/3. Knezoškofijski ordinarijat je namreč večkrat izprožil misel, da se na idrijski šoli, s katero je ob enem spojena tudi pevska in glasbena šola, ustanovi pripravniški tečaj. Ta namera je končno dobila odobrenje tudi na Dunaju in tako je c. kr. naučno ministerstvo dovolilo z odlokom dne 31. maja 1852, št. 4985, otvoritev pripravniškega tečaja. Ob enem je sporočilo ministerstvo ljudskoškolskemu nadzorniku, da se ima posvetovati z okrajnim šolskim nadzornikom v Idriji in z učitelji ondotne glavne šole in sporazumno ž njimi sestaviti učni načrt za pripravniški tečaj, zakaj Idrija je bila zmirom izjema in zato je bilo tudi treba posebnih določb za pripravniški tečaj. Važno in zanimivo je zato, da se nekoliko ozremo tudi na ta načrt. Tam se pravi, da je pripravniški tečaj v Idriji namenjen za izobraževanje ljudskoškolskih učiteljev na Kranjskem in sicer na kmetih. Dalje, da se imajo v tem tečaju pripravniki v prvi vrsti popolnoma izvežbati v predmetih, predpisanih za ljudske šole, seznaniti se z dobrim metodiškim postopanjem po pouku, zgledu in vaji, uriti se pridno v orgljanju in petju in privaditi se versko-nravnemu vedenju, sploh si ono stopinjo izobrazbe pridobiti, da jim bo mogoče služiti kot pomožni učitelji na ljudskih šolah, pozneje, ko so se s prakso izkazali, tudi v mestih in trgih na takozvanih glavnih šolah.

Pripravniški tečaj se je leta 1852. otvoril in je takoj prvo leto imel precej učencev. Predmeti tega tečaja so bili različni, poučevala se je splošna didaktika in splošno odgojeslovje po 2 uri na teden, verouk po 2 uri, slovenščina 2 uri, nemščina 2 uri, računstvo 2 uri, lepomisje 2 uri, risanje 2 uri, petje in orgljanje 6 ur. Tukaj moram ravno opomniti, da so zato napravili pripravniški tečaj, ker so imeli od erarja že posebno šolo, kjer se je poučevalo v goslih in drugih predmetih godbe nadarjene učence, in takih je ravno v Idriji veliko, ki so za godbo nadarjeni. In ravno iz tega ozira se je napravil tak tečaj za učitelje, da so se lahko v enem letu v orgljanstvu in petju izvežbali.

Da pa stvar ni bila tako draga, izročil se je pouk učiteljem na glavni šoli v Idriji, ki so bili jako spretne moči in katere je višja oblast večkrat pohvalila ter se jako laskavo izrazila o njihovem delovanju. Nekatero je celo odlikovala z zlatim križcem. Kako dobro je vspeval v Idriji prvi tečaj, pripoznala je vlada sama in sicer ne z besedo, temveč, kar še več izda, z denarjem.

Medtemko v prvem šolskem letu ni imel noben pripravnik kake ustanove, dovolila je takoj v drugem letu zanje dve štipendiji po 50 gld., kar je bilo za one čase precejšnja svota, in da so bili učitelji kos svoje nalogi, se vidi iz tega, da je nakazala nagrado tudi za učitelje. In sicer je dobil ravnatelj 100 gld., ostali trije učitelji pa skupaj 100 gld. Rečene nagrade so dobivali za naprej vsako leto ravnatelj, kakor tudi učitelji. Dalje pa je še vlada sama z odlokom ministerstva za uk in bogočastje z dne 25. julija 1852, št. 6892., za popravo in nabavo učil dovolila enkrat za vselej znesek 264 gld. 30 kr. in kako vestno in natančno se je ta znesek porabil, kaže račun, po katerem se je izdalo za 1 mizo 3 gld., za 3 stole 4 gld. 30 kr., za 4 klopi 20 gld., 2 deski ali tabli 7 gld., za glasovir 180 gld. za male orglje (pozitiv) 30 gld. in za muzikalije 20 gld.

Prvo leto je obiskovalo pripravniki tečaj 14 učencev, drugo leto jih je bilo že veliko več. Če bi hotel povedati, koliko se je učencev vsa leta nabralo bi lahko navajal, da jih je bilo v II. letu 20, v III. 19, v IV. 17, v V. 22, v VI. 17, v VII. 16, v VIII. 9, v IX. 16, v X. 18, v XI. 14, v XII. 8, v XIII. 5, v XIV. 13, vsega skupaj torej 208 slušateljev.

Kako dobro je moral uspevati ta pripravniki tečaj, je razvidno tudi iz tega, da je ustanovil Franc Lesjak bogato šolsko knjižnico, za katero je znani učenjak, tedanji šolski nadzornik dr. Franc Močnik daroval tretjino knjig sam. Isti Močnik je pri preizkušnji dne 21. julija 1853 očitno pohvalil učitelje, povdarjal lepe vspehe in koncem izkušnje prav iskreno nagovoril pripravnike. Polagal jim je na srce važnost in svetost njih poklica kot učiteljev in ljudskih izobraževalcev, spodbujal jih k neumorni delavnosti in k resnično krepostnemu življenju in izrekel upanje, da bodo iz zavoda izšli prav dobri učitelji. To upanje se je tudi v polni meri izpolnilo. Veliko dobrih pedagogov je pozneje dobilo odlična mesta kot šolski vodje na večrazrednicah, ter so bili kot praktični šolniki obče znani in priljubljeni.

Takoj v drugem letu je ravnatelj pripravnice v Idriji naprosil visoko ministerstvo, da bi naklonilo pripravnikom nekaj podpore, ker, pravi, imamo v Idriji mnogo nadarjenih in za učiteljski stan kakor nalašč ustvarjenih mladničev, kateri sedaj delajo pri rudniku za dnevno plačo 8 do 12 kr., kateri bi pa takoj vstopili v pripravniki tečaji, ako bi se jim naklonile ustanove. Kakor se je pozneje pokazalo, ni bilo poročilo in prošnja brez vspeha in že 1854 je visoka vlada razpisala 5 ustanov za pripravniške dijake po 30 gld. Primaknila je torej 50 gld k lanskim ustanovam, leta 1855. pa je določila že 2 ustanovi po 40 gld., a štiri po 30 gld. Tedaj je zopet za 50 gld. povišala podporo revnim dijakom, ki je sedaj skupno znašala 200 gld., leta 1859. pa je ministerstvo celo dalo dovoljenje, da so učitelji, bodisi stalno ali začasno nastavljeni, prosti vojaščine.

Gospoda moja, ta pripravniki tečaj je trajal do leta 1866. Da je pa tako podpirani in dobro

obiskovani zavod prenehal, je bilo vzrok, da je poduk trajal le eno samo leto. V enem letu pa še tako izvrsten učitelj ne more napraviti iz učenca vselej dobrega učitelja, posebno še iz učenca, ki ima nezadostne predstudies, torej premalo podlage. Torej so rekli, naj se v Idriji pripravniki tečaj preneha in tako je imelo drugo največje mesto na Kranjskem, ki je štelo okrog 5000 prebivalcev, le eno samo ljudsko šolo. Res da se je razširila, da je že ob prenehanju pripravnikega tečaja 1866. štela že 10 učiteljskih moči, ali kaj je to za tako precej obširno mesto?

C. kr. erar je sicer pripomogel nekoliko k bolj rednemu poučevanju s tem, da je zidal veliko, krasno poslopje za šolsko porabo, da se je pouk delil pod eno streho, med tem ko so bili prej posamezni razredi po mestu raztreseni. Ponosno se sicer blesti nad portalom napis „K. k. Werks-Volks-Schule.“ (Klici na levi: — *Hufe lufš*: „Slovenskega napisa seveda ni!) — ne slovenskega ni — tudi stavba imponira človeku na prvi hip, a vendar se mora človek vprašati: je li to vse, kar se v Idriji za izobrazbo mladine stori? Kadar se je mesto poganjalo za kako šolo, zmirrom se je reklo: nimamo denarja, poljedelski minister ne more ničesar dati. Da se v kratkem izrazim, 400 let že obstoji idrijski rudnik, pa še nikoli ni donasal državi manj kakor okrog 1 milijona kron čistega dobička na leto, in ko je na Španskem bila vojska in največji rudnik živega srebra v Almadenu ni donasal več toliko rude, kakor prej, ter je bila cena živega srebra izvanredno visoka, pravili so, da je rudnik idrijski v tistih letih donasal centralni vladi celo 2 milijona gld. čistega dohodka in vendar ni nič storila za višjo izobrazbo in kadar se je prosilo za to, bil je odgovor: denarja ni. Leta 1894. sklenil je naš magistrat, naj se napravi nižja gimnazija, ali reklo se je, da največ občinskega davka plačuje rudnik in že sklenjena stvar se je zopet opustila.

Dne 14. avgusta 1900 se je posvetoval mestni zastop, kako bi najbolj primerno proslavil 70letnico rojstva našega presvetlega cesarja in prišli so do sklepa, da bi bilo najbolj dostojno in umešno in za pozne rodove koristno, ako se v ta važni spomin ustanovi na mestne troške nižja realna gimnazija. Pa knalu se je morala tudi ta misel opustiti vsled izkušenj, ki so jih drugod imeli z realnimi gimnazijami in tako so se mero-rodajni faktorji odločili za samostojno realko, posebno še radi tega, ker bi marsikateri se vspel do službe paznika ali celo nižjega uradnika pri rudniku, ako se v realnih predmetih, posebno v risanju bolj izvežba.

Že 29. decembra 1900 se je odločilo, da daje občina kar 5000 K za učila in 10.000 K za amortizacijo in obrestovanje dolga na račun bodočega realnega poslopja. Nastali primanjkljaj naj se pokrije s 50% naklado na vse neposredne davke in s 15% doklado od uživitine na meso, vino, vinski in sadni mošt mestne občine Idrije (Klici na levi: — *Hufe lufš*: „Čujte, čujte!“). To je samo za poslopje, ravnotako pa moramo plačevati

profesorje, penzije itd. in reciprociteta obstoji v polnem obsegu. Če hočemo torej to breme odpraviti, moramo prositi, da naj se zavod podržavi. Treba je le pomisliti, da nas samo prostor za realčno poslopje velja 60000 K. Kupiti smo morali od erarja tisti vrt, ki obsega 5656 m², in to je stalo 54.000 K. Jaz mislim, še v Ljubljani na glavnem trgu stavbišča ne bi bila tako draga, kolikor smo mi morali erarju za prostor plačati.

Da bi se revnejši otroci, ki ne premorejo toliko, da bi si z lastnimi močmi oskrbeli drage šolske knjige in druge potrebne učne pripomočke, podpirali in se jim omogočil pristop v novi zavod, se je ustanovilo „podporno društvo za dijake na nižji realki v Idriji“. Namen društva je: podpirati potrebne učence idrijske realke, ter jim tako omogočiti študije. Ogromna večina starišev, ki pošiljajo svoje deco v realko, je delavskega, rudarskega stanu. Po krajevnih razmerah hranijo in pošiljajo svoje otroke z manjšimi ali večjimi težavami v šolo, popolnoma nemogoče bi jim pa bilo, plačevati šolnino ali kupovati drage šolske knjige.

Mestna občina odpovedala se je glede na to dejstvo šolnini in podporno društvo je prevzelo v prvi vrsti skrb za šolske knjige in druge šolske potrebščine. Precej prvo leto je pristopilo temu društvu nekaj pokroviteljev, ki so darovali po 100 K, in društvenikov s prispevkom 10 K na leto in veliko podpornikov. Vseh skupaj je bilo 65 darovateljev, ki so zložili lepo svoto 2079 K 80 h. To je za nas jako veliko, če se pomisli, kakošno prebivalstvo ima Idrija. Kakih 1200 je rudarjev, ti imajo večinoma družine in ne morejo ničesar dati. Ostanajo le še rokodelci, obrtniki in trgovci ter uradniki, in če so ti lahko toliko storili, koliko bolj je dolžna država nam pomagati.

Gospoda moja, ako ob kratkem le še ponovim, kako se je v prejšnjih časih v Idriji delalo za višjo izobrazbo, kako je bila vlada naklonjena ustanovitvi nižje realke le z 2 razredoma, kako je potem dala nekako nadomestilo, da se je 14 let ohranil v Idriji pripravljalni tečaj za učitelje na kmetih, boste pač z menoj ene misli, da je dandanes še veliko bolj potreba, da se rudarskemu mestu nakloni zavod, v katerem bodo otroci njegovih uslužbencev zamogli si pomagati do boljšega kruha, kakor ga imajo njih očetje. Ker ne more mladega naraščaja sprejeti na delo v rudnik, je pač potreba, da mu vlada kako pripomore, da si dobi službo izven Idrije. Čedalje večje znanje se zahteva od rudniških paznikov, a kje si bodo pridobili potrebne vednosti, če ne v domačem mestu. Ako delavec zasluži 2 kroni na dan, se že pohvali, da je bila dobra „denarska“. Ako pa ima skrbeti za obilno družino, ko od tega goldinarja hoče živeti 8—10 ljudi, kje mu bo kaj ostalo, da bi zmogel troške za študiranje le enemu nadarjenemu sinu? A kam hoče z odraslimi otroci, ko v našem kotlu ni dela ne na polju, ne cveteče obrti, vse le čaka, kedaj bode v rudnik sprejet na delo.

A čaka jih na leto 50, dobi jih pa službo komaj 18. Kako lahko bi se temu nedostatku odpomoglo, ako si pridobi višjo izobrazbo, kakor mu jo pa ponuja ljudska šola, in mu je potem pot odprta, četudi v manjše službe!

Gospoda moja! Ako že drugod tožijo davkoplačevalci, kakor se je čulo pred 2 letoma v tej zbornici, da na pr. je v Krškem za meščansko šolo 5% naklade na direktne davke, kaj šele v Idriji, ko imamo 50% zaradi realke. In vprašanje je še, ako bomo s to svoto shajali. Več let bode treba še doplačevati na dolgu za novo poslopje, notranja oprava pri raznih kabinetih bo zahtevala še marsikako svoto, učnih pripomočkov ne bode še zadosti. Vprašanje je, bode-li zamogla občina sama zadostovati vsem tem naporom? Res, da erar sedaj plačuje 88% na davkih, a je zopet vprašanje, kolikokrat bo živo srebro tako drago, kakor je ravno sedaj. Veščaki trdijo, da je prav židovska cena, ko liter živega srebra stane skoraj 200 kron. Naj cena pade, dobiček se zmanjša, ž njim se zmanjšajo tudi prispevki na občino, a realka bo pa vedno večje letne svote zahtevala. Ali naj tudi ruda preneha, in se ne more več tolike množine živega srebra dobiti, tudi tu bode občina vdarjena.

Ako še vpoštevamo, koliko milijonov je država tekom 300 let dobila od idrijskega rudnika, ko celo sedaj, ko se manj pridela živega srebra in cinobra, še vedno dobiva krog milijona kron čistega dobička, bomo pač spoznali, da bi država le nekaj obresti od onega kapitala nam vrnila s tem, da prevzame v svojo režijo novo mestno realko. In kje je na drugi strani kako mesto, ki je toliko žrtvovalo za svojo šolo!

Menim, da sem, četudi samo mogoče v kratkih potezah vendar zadosti pojasnil moj predlog in zato prosim visoko zbornico, da soglasno pritrđi nujnosti predloga, ki se glasi: C. kr. vlada se pozivlje, da v najkrajšem času podržavi mestno realko v Idriji.“ (Živahno odobravanje in ploskanje na levi: — Lebhafter Beifall und Gündelstischen Lirtš).

Deželni glavar:

Želi kdo besede o nujnosti?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne prosim glasovati.

Gospodje poslanci, ki pritrjujejo nujnosti, izvolijo ustati. (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: „Oho, samo Ferjančič je ustal! To so prijatelji Idrije!)

Prosim gospode še enkrat ustati, da bom preštel glasove! (Zgodi se. — Geschieht. — Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: „Torej sedaj pa zastopnik, državni poslanec idrijskega mesta dr. Ferjančič tudi sedi! — Smeh na levi. — Gelächter links.)

Predlog glede nujnosti je odklonjen.

Eventualni predlog je, da ako se odkloni nujnost, se predlog smatra kot samostalni predlog in pride isti torej na dnevni red ene prihodnjih sej.

Sedaj prekinem sejo, da se bodo odseki konstituirali in sicer finančni in upravni odsek, odsek za letno poročilo, ustavni, verifikacijski in peticijski odsek.

Prosim torej častite odseke, da se konstituirajo in potem se bo seja nadaljevala.

Prosim, da gredo gospodje tja v sobe za odseke.

(Seja prestane ob 1. uri 25 minut popoldne in se nadaljuje ob 2. uri popoldne. — Die Sitzung wird um 1 Uhr 25 Minuten Nachmittag unterbrochen und um 2 Uhr fortgesetzt.)

Deželni glavar :

Naznanjam, da so se odseki konstituirali in sicer so bili izvoljeni: finančnemu odseku načelnikom gospod poslanec dr. Susteršič in namestnikom gospod poslanec dr. Schaffer.

Upravnemu odseku načelnikom gospod poslanec baron Lichtenberg in namestnikom gospod poslanec dr. Tavčar.

Odseku za letno poročilo je bil izvoljen gospod poslanec dr. Ferjančič načelnikom in gospod poslanec Košak namestnikom.

Ustavnemu odseku je bil izvoljen načelnikom gospod poslanec dekan Mihael Arko in namestnikom gospod poslanec dr. vit. Schoepl.

Verifikacijskemu odseku gospod poslanec baron Wurzbach načelnikom in gospod poslanec

Grasselli namestnikom in končno je bil izvoljen peticijskemu odseku načelnikom gospod poslanec Hribar in namestnikom gospod poslanec Pogačnik.

Naznanjam, da ima ustavni odsek sejo v ponedeljek dne 5. t. m. popoldne ob 3. uri.

Predno sklepam sejo, dovolite, da spregovorim še nekoliko besed.

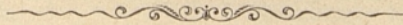
Dne 4. t. m., v nedeljo, praznuje naš preljubljeni vladar, presvetli cesar svoj imendan (Poslanci vstanejo. — Die Abgeordneten erheben sich).

Prepričan sem, da gospodje poslanci to priliko, ko se praznuje imendan našega presvetlega cesarja v času zasedanja deželnega zbora, z veseljem porabijo, da dajo čustvu iskrene ljubezni in neomahljive zvestobe, katera navdaja prebivalce kranske dežele do presvetlega cesarja, s tem izraz, da izrečejo svoje iskrene čestitke in gorko željo za srečo in blagor presvetlega cesarja, katerega naj Bog ohrani še mnogo, mnogo let v čast in blagor Avstrije, in da deželni zbor izreče prošnjo ekscelenci gospodu deželnemu predsedniku, naj blagovoli ta izraz udanosti in naše iskrene čestitke sporočiti na Najvišjem mestu. (Splošno živahno odobravanje. — Allgemeiner lebhafter Beifall.)

Prihodnja seja je v torek, dne 6. t. m. ob 10. uri dopoldne.

Seje odsekov se bodo v torek naznanile in s tem sklepam sejo.

Konec seje ob 2. uri 5 minut popoldne. — Schluß der Sitzung um 2 Uhr
5 Minuten Nachmittag.

profesorje, penzije itd. in reciprociteta obstoji v polnem obsegu. Če hočemo torej to breme odpraviti, moramo prositi, da naj se zavod podprži. Treba je le pomisliti, da nas samo prostor za realčno poslopje velja 60000 K. Kupiti smo morali od erarja tisti vrt, ki obsega 5656 m², in to je stalo 54.000 K. Jaz mislim, še v Ljubljani na glavnem trgu stavbišča ne bi bila tako draga, kolikor smo mi morali erarju za prostor plačati.

Da bi se revnejši otroci, ki ne premorejo toliko, da bi si z lastnimi močmi oskrbeli drage šolske knjige in druge potrebne učne pripomočke, podpirali in se jim omogočil pristop v novi zavod, se je ustanovilo „podporno društvo za dijake na nižji realki v Idriji“. Namen društva je: podpirati potrebne učence idrijske realke, ter jim tako omogočiti študije. Ogromna večina starišev, ki pošiljajo svojo deco v realko, je delavskega, rudarskega stanu. Po krajevnih razmerah hranijo in pošiljajo svoje otroke z manjšimi ali večjimi težavami v šolo, popolnoma nemogoče bi jim pa bilo, plačevati šolnino ali kupovati drage šolske knjige.

Mestna občina odpovedala se je glede na to dejstvo šolnini in podporno društvo je prevzelo v prvi vrsti skrb za šolske knjige in druge šolske potrebščine. Precej prvo leto je pristopilo temu društvu nekaj pokroviteljev, ki so darovali po 100 K, in društvenikov s prispevkom 10 K na leto in veliko podpornikov. Vseh skupaj je bilo 65 darovateljev, ki so zložili lepo svoto 2079 K 80 h. To je za nas jako veliko, če se pomisli, kakošno prebivalstvo ima Idrija. Kakih 1200 je rudarjev, ti imajo večinoma družine in ne morejo ničesar dati. Ostanjejo le še rokodelci, obrtniki in trgovci ter uradniki, in če so ti lahko toliko storili, koliko bolj je dolžna država nam pomagati.

Gospoda moja, ako ob kratkem le še ponovim, kako se je v prejšnjih časih v Idriji delalo za višjo izobrazbo, kako je bila vlada naklonjena ustanovitvi nižje realke le z 2 razredoma, kako je potem dala nekako nadomestilo, da se je 14 let ohranil v Idriji pripravljalni tečaj za učitelje na kmetih, boste pač z menoj ene misli, da je danes še veliko bolj potreba, da se rudarskemu mestu nakloni zavod, v katerem bodo otroci njegovih uslužbencev zamogli si pomagati do boljšega kruha, kakor ga imajo njih očetje. Ker ne more mladega naraščaja sprejeti na delo v rudnik, je pač potreba, da mu vlada kako pripomore, da si dobi službo izven Idrije. Čedalje večje znanje se zahteva od rudniških paznikov, a kje si bodo pridobili potrebne vednosti, če ne v domačem mestu. Ako delavec zasluži 2 kroni na dan, se že pohvali, da je bila dobra „denarska“. Ako pa ima skrbeti za obilno družino, ko od tega goldinarja hoče živeti 8—10 ljudi, kje mu bo kaj ostalo, da bi zmogel troške za študiranje le enemu nadarjenemu sinu? A kam hoče z odraslimi otroci, ko v našem kotlu ni dela ne na polju, ne cveteče obrti, vse le čaka, kedaj bode v rudnik sprejet na delo.

A čaka jih na leto 50, dobi jih pa službo komaj 18. Kako lahko bi se temu nedostatku odpomoglo, ako si pridobi višjo izobrazbo, kakor mu jo pa ponuja ljudska šola, in mu je potem pot odprta, četudi v manjše službe!

Gospoda moja! Ako že drugod tožijo davkoplačevalci, kakor se je čulo pred 2 letoma v tej zbornici, da na pr. je v Krškem za meščansko šolo 5°/_o naklade na direktne davke, kaj šele v Idriji, ko imamo 50°/_o zaradi realke. In vprašanje je še, ako bomo s to svoto shajali. Več let bode treba še doplačevati na dolgu za novo poslopje, notranja oprava pri raznih kabinetih bo zahtevala še marsikako svoto, učnih pripomočkov ne bode še zadosti. Vprašanje je, bode-li zamogla občina sama zadostovati vsem tem naporom? Res, da erar sedaj plačuje 88°/_o na davkih, a je zopet vprašanje, kolikokrat bo živo srebro tako drago, kakor je ravno sedaj. Veščaki trdijo, da je prav židovska cena, ko liter živega srebra stane skoraj 200 kron. Naj cena pade, dobiček se zmanjša, ž njim se zmanjšajo tudi prispevki na občino, a realka bo pa vedno večje letne svote zahtevala. Ali naj tudi ruda preneha, in se ne more več tolike množine živega srebra dobiti, tudi tu bode občina vdarjena.

Ako še vpoštevamo, koliko milijonov je država tekom 300 let dobila od idrijskega rudnika, ko celo sedaj, ko se manj pridela živega srebra in cinobra, še vedno dobiva krog milijona kron čistega dobička, bomo pač spoznali, da bi država le nekaj obresti od onega kapitala nam vrnila s tem, da prevzame v svojo režijo novo mestno realko. In kje je na drugi strani kako mesto, ki je toliko žrtvovalo za svojo šolo!

Menim, da sem, četudi samo mogoče v kratkih potezah vendar zadosti pojasnil moj predlog in zato prosim visoko zbornico, da soglasno pritrđi nujnosti predloga, ki se glasi: C. kr. vlada se pozivlje, da v najkrajšem času podprži mestno realko v Idriji.“ (Živahno odobravanje in ploskanje na levi: — *Beifall und Händeklatschen links*).

Deželni glavar:

Želi kdo besede o nujnosti?

(Nihče se ne oglasi. — *Niemand meldet sich*.)

Ker ne prosim glasovati.

Gospodje poslanci, ki pritrjujejo nujnosti, izvolijo ustati. (Poslanec dr. Šusteršič: — *Abgeordneter Dr. Šusteršič*: „Oho, samo Ferjančič je ustal! To so prijatelji Idrije!)

Prosim gospode še enkrat ustati, da bom preštel glasove! (Zgodi se. — *Geschicht*. — Poslanec dr. Šusteršič: — *Abgeordneter Dr. Šusteršič*: „Torej sedaj pa zastopnik, državni poslanec idrijskega mesta dr. Ferjančič tudi sedi! — Smeh na levi. — *Gelächter links*.)

Predlog glede nujnosti je odklonjen.

Eventualni predlog je, da ako se odkloni nujnost, se predlog smatra kot samostalni predlog in pride isti torej na dnevni red ene prihodnjih sej.

Sedaj prekinem sejo, da se bodo odseki konstituirali in sicer finančni in upravni odsek, odsek za letno poročilo, ustavni, verifikacijski in peticijski odsek.

Prosim torej častite odseke, da se konstituirajo in potem se bo seja nadaljevala.

Prosim, da gredo gospodje tja v sobe za odseke.

(Seja prestane ob 1. uri 25 minut popoldne in se nadaljuje ob 2. uri popoldne. — Die Sitzung wird um 1 Uhr 25 Minuten Nachmittag unterbrochen und um 2 Uhr fortgesetzt.)

Deželni glavari :

Naznanjam, da so se odseki konstituirali in sicer so bili izvoljeni: finančnemu odseku načelnikom gospod poslanec dr. Šusteršič in namestnikom gospod poslanec dr. Schaffer.

Upravnemu odseku načelnikom gospod poslanec baron Lichtenberg in namestnikom gospod poslanec dr. Tavčar.

Odseku za letno poročilo je bil izvoljen gospod poslanec dr. Ferjančič načelnikom in gospod poslanec Košak namestnikom.

Ustavnemu odseku je bil izvoljen načelnikom gospod poslanec dekan Mihael Arko in namestnikom gospod poslanec dr. vit. Schoepl.

Verifikacijskemu odseku gospod poslanec baron Wurzbach načelnikom in gospod poslanec

Grasselli namestnikom in končno je bil izvoljen peticijskemu odseku načelnikom gospod poslanec Hribar in namestnikom gospod poslanec Pogačnik.

Naznanjam, da ima ustavni odsek sejo v ponedeljek dne 5. t. m. popoldne ob 3. uri.

Predno sklepam sejo, dovolite, da spregovorim še nekoliko besed.

Dne 4. t. m., v nedeljo, praznuje naš preljubljeni vladar, presvetli cesar svoj imendan (Poslanci vstanejo. — Die Abgeordneten erheben sich).

Prepričan sem, da gospodje poslanci to priliko, ko se praznuje imendan našega presvetlega cesarja v času zasedanja deželnega zbora, z veseljem porabijo, da dajo čustvu iskrene ljubezni in neomahljive zvestobe, katera navdaja prebivalce kranske dežele do presvetlega cesarja, s tem izraz, da izrečejo svoje iskrene čestitke in gorko željo za srečo in blagor presvetlega cesarja, katerega naj Bog ohrani še mnogo, mnogo let v čast in blagor Avstrije, in da deželni zbor izreče prošnjo ekscelenci gospodu deželnemu predsedniku, naj blagovoli ta izraz udanosti in naše iskrene čestitke sporočiti na Najvišjem mestu. (Splošno živahno odobravanje. — Allgemeiner lebhafter Beifall.)

Prihodnja seja je v torek, dne 6. t. m. ob 10. uri dopoldne.

Seje odsekove se bodo v torek naznanile in s tem sklepam sejo.

Konec seje ob 2. uri 5 minut popoldne. — Schluß der Sitzung um 2 Uhr
5 Minuten Nachmittag.

